

TRIGLAVSKI
NARODNI
PARK

Časopis za
prebivalce,
prijatelje in
podpornike

SVET POD TRIGLAVOM 26

NAČRT UPRAVLJANJA: Forum zainteresirane javnosti
NARAVA: Odstranjevanje tujerodnih vrst
KULTURA: Nova arheološka najdišča
SKUPNOST JULIJSKE ALPE: Ambasadorja Biosfernega območja

Organizacija Združenih
narodov za izobraževanje,
znanost in kulturo

Juljske Alpe
• Biosferno območje od leta 2003
• Program Človek in biosfera

Transboundary Parks
EUROPARC

EUROPARC
Sustainable Tourism
in Protected Areas

KAZALO

- 3 **NAČRT UPRAVLJANJA**
- 4 **NARAVA**
- 12 **KULTURA**
- 18 **V SPOMIN**
- 19 **BIOSFERNO OBMOČJE**
- 24 **SKUPNOST ŠOL**
- 28 **ZNAK KAKOVOSTI**
- 29 **MEDNARODNO
SODELOVANJE**
- 31 **AKTUALNO**
- 32 **IZLET ŠTEVILKE**

Stenski koledar 2020 📅 UJETI TRENUTKI JULIJSKIH ALP

Avtor fotografij Luka Esenko prikazuje svoje razumevanje in odnos do Triglavskega narodnega parka z estetsko dovršenimi in uglašeniimi fotografijami. Preprosti motivi so izčiščeni, kadrirani z izjemno natančnostjo, svetlobno uravnoteženi in tehnično popolni. Njegove fotografije največkrat ne potrebujejo nobenega naslova ali pripisa, saj nam njihova vizualna podoba pove precej več od besed. Koledar lahko kupite v vseh informacijskih središčih Triglavskega narodnega parka. ♦

Uvodnik

BESEDILO ♦ *Simon Zajc*
Minister za okolje in prostor

Alpe so vsakič, ko se vračam iz tujine, zame prizor, ki mi pove, da sem doma. In mislim, da smo vsi v Sloveniji lahko neizmerno hvaležni, da lahko uživamo v takšnih prizorih.

V Vzhodnih Julijskih Alpah, ki jih zajema Triglavski narodni park, so zagotovo območja, kjer je narava ostala najbolj neokrnjena. Povečini je tako zaradi težke dostopnosti terena, a zahvala gre tudi prebivalcem, ki tukaj živijo in delajo. Tem je v zgodovini uspelo ohraniti večji del naravnega bogastva. Izid tega dolgoletnega sožitja človeka in narave so območja prvobitne narave, kulturne dediščine in kakovostne krajine.

Da pa se bo vse to ohranilo še v prihodnje, je Vlada Republike Slovenije leta 2010 sprejela nov zakon o Triglavskem narodnem parku. Javni zavod Triglavski narodni park upravlja zavarovano območje z jasnim namenom, da se ohrani raznolikost narave, bogastvo kulturne krajine in da se zagotovi trajnostni razvoj. Vzpostavljajo se mirna območja, Zavod odkupuje naravovarstveno najpomembnejša zemljišča, obiskovalce parka, ki jih je vedno več, pa usmerja v naravovarstveno manj občutljiva območja.

To je pomembno, ker obiskuje hribe vsak leto več ljudi; in Alpe postajajo – tudi zaradi hude poletne vročine – zmeraj privlačnejša turistična destinacija. Vedno več turistov pa seveda za sabo pušči tudi smeti, ki ne sodijo v ta naš biser. Zato bomo morali v prihodnosti Triglavski narodni park spremeniti v park brez plastike za enkratno uporabo in s tem še dodatno zavarovati njegovo lepoto.

Alpsko območje se zadnja leta spopada tudi z vedno več naravnimi nesrečami, ki so tudi zaradi segrevanja ozračja vedno pogostejše. Ko se v Alpah razdivja narava, je človek popolnoma nemočen, a takih dogodkov bo zaradi posledic segrevanja ozračja v prihodnosti še več in še manj bodo predvidljivi.

Na koncu bi rad vse obiskovalce tega čudovitega koščka narave, ki je zelo blizu nebes, pozval še: Prosim vas, ne nosite plastike v hribe, spoštujte naravo in pravila vedenja v Triglavskem narodnem parku, Alpe so namreč neprecenljiva vrednost za vse nas in za prihodnje rodove. ♦

SREČNO NOVO LETO 2020

VAM ŽELI KOLEKTIV JAVNEGA ZAVODA TRIGLAVSKI NARODNI PARK

FORUM ZAINTERESIRANE JAVNOSTI

BESEDILO • *Tina Markun*
FOTOGRAFIJA • *Vesna Stanić*

Dejavno sodelovanje deležnikov je ključ do učinkovitega varstva in ohranjanja narave, kulturne dediščine in krajine ter kakovostnega trajnostnega razvoja območja Triglavskega narodnega parka.

Pri upravljanju Triglavskega narodnega parka lahko zainteresirana javnost sodeluje na forumu, javnem srečanju, na katerem se obravnavajo dokumenti, s katerimi se ureja upravljanje narodnega parka, razpravlja o stanju v narodnem parku in uresničevanju razvojnih usmeritev, izvajanju predpisanih režimov in pravil ravnanja, sprejema stališča, daje pobude in priporočila glede upravljanja narodnega parka. Forum skliče svet Javnega zavoda Triglavski narodni park, pobudo za sklic pa lahko poda vsaka pravna ali fizična oseba, ki izkaže utemeljeno zanimanje za doseganje ciljev in namenov narodnega parka.

Tretji forum zainteresirane javnosti Triglavskega narodnega parka je potekal 14. novembra 2019 v Kobaridu, na njem je sodelovalo več kot 40 udeležencev iz občin v Triglavskem narodnem parku in različnih ustanov. Poleg predstavnikov Ministrstva za okolje in prostor Republike

Slovenije so se foruma udeležili tudi župani vseh treh posoških občin, predstavniki območnih enot Zavoda za gozdove Slovenije, zavodov za turizem, kmetijskih organizacij, lovskih družin, območnih enot Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije in drugi. Uvodni predstavitvi o izvajanju nalog, opredeljenih z Načrtom upravljanja Triglavskega narodnega parka na področjih ohranjanja narave in naravnih virov, varstva kulturne dediščine in krajine, ohranjanja poselitve in trajnostnega razvoja, obiskovanja in doživljanja ter skupnih podpornih dejavnosti je sledil osrednji del v obliki moderiranih delavnic. Udeleženci so razpravljali in predstavili svoja stališča in pričakovanja glede treh osrednjih tematik: razvoja Triglavskega narodnega parka, upravljanja trajnostnega turizma in sobivanja z velikimi zvermi.

Zapisnik foruma z zabeležko delavnic je na voljo na spletni strani Triglavskega narodnega parka pod zavihkom Obvestila. Javni zavod Triglavski narodni park bo

vsu stališča proučil in jih skladno z zakonodajo skušal kar najbolj upoštevati pri svojem delu. ♦

DEJAVNOSTI NA VISOKOGORSKIH JEZERIH V LETU 2019

BESEDILO • *dr. Anton Brancelj • Miha Ivanc • mag. Tanja Menegalija • dr. Andrej Šmuc*
FOTOGRAFIJE • *dr. Anton Brancelj • Rafael Marn • mag. Tanja Menegalija • Behare Rexhepi*

Na visokogorskih jezerih, in sicer na Dvojnem jezeru, Jezeru na Planini pri Jezeru in Jezeru v Ledvicah, so potekale raziskave za **ugotavljanje ekološkega stanja jezer**, ki jih je opravil Nacionalni inštitut za biologijo, **raziskave sedimentov** je opravil Oddelek za geologijo na Naravoslovnotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani, Zavod za ribištvo Slovenije je izpeljal **delni izlov rib** iz Jezera na Planini Pri jezeru, **preskus metod za izlov rib** v Dvojnem jezeru in skupaj s kolegom ihtologom iz nacionalnega parka Crater Lake iz Združenih držav Amerike in naravovarstvenim nadzornikom Triglavskega narodnega parka vzel vzorce vode za **analizo prisotnosti rib** (eDNA vzorčenje) iz vseh sedmih jezer v dolini Triglavskih jezer, Javni zavod Triglavski narodni park pa je izpeljal **odstranjevanje alg** v Jezeru na Planini Pri jezeru.

Skupina biologov Nacionalnega inštituta za biologijo je opravila **meritve fizikalnih parametrov** v vodnem stolpcu na vsakem metru nad najglobljo točko jezera (temperature vode, prevodnost, vsebnost kisika, pH), odvzela vzorce vode za kemijske in biološke analize na vseh štirih jezerih ter opravila vzorčenje rastlinstva in živalstva tudi v obrežnem pasu. Časovno so se letošnje raziskave ujemale z raziskavami v prejšnjih letih. To je namreč obdobje, ko je rastlinstvo in živalstvo v jezerih najbolj raznovrstno in številčno ter tako omogoča dobro oceno ekološkega stanja.

Postopki jemanja vzorcev in analiz so bili enaki kot pretekla leta. To bo omogočilo primerjavo stanj v preteklosti in sedanjosti oziroma ugotavljanje razvojnega gibanja sprememb. Raziskave so bile opravljene pred začetkom sistematičnega izlova rib v Dvojnem jezeru in na Planini pri jezeru, ki je načrtovan v sklopu projekta VrH Julijcev in sredstev Sklada za podnebne spremembe za popolno odstranitev rib iz jezer – te so po ocenah biolo-

PRIPRAVA SKUPINE BIOLOGOV NACIONALNEGA INŠTITUTA ZA BIOLOGIJO NA TERENSKO DELO

ODVZEM VZORCEV ZA UGOTAVLJANJE BIOLOŠKEGA STANJA JEZER

**ODSTRANJEVANJE
ALG IZ JEZERA NA
PLANINI PRI JEZERU**

gov poglavitni vzrok za slabo stanje jezer, planinske kočice in množični obisk pa stanje samo še dodatno poslabšujejo. Izsledki raziskav bodo koristili pri določanju ukrepov za izboljšanje stanja jezer ter sledenju spremembam po izpeljanih ukrepih v naslednjih letih.

V Dvojnem jezeru so bile ribe prvič opažene leta 1992. Naslednja leta so se ribe (jezerska zlatovčica) v Dvojnem jezeru uspešno razmnožile, to se je že kmalu pokazalo na poslabšanju ekološkega stanja jezera. Izginili so planktonski raki in ličinke vodnih žuželk, ki so jih ribe pojedle. Planktonski raki in ličinke so prej uspešno nadzorovali rast in razvoj alg. Ko so raki in ličinke izginile, so se alge začele bohotno razvijati, to pa je slabšalo stanje jezera. Že kmalu po letu 2000 so se začele konec poletja na površju Dvojnega jezera pojavljati majhne zaplate nitaštih zelenih alg, ki so kvarile videz in tudi neprijetno zaudarjale. To se je pozneje vsako leto samo še slabšalo. Poskus izlova rib je bil prvič opravljen leta 1996, vendar samo z enkratnim izlovom. Po letu 2013 so se v jezeru pojavili še pisanci.

**UDELEŽENCI AKCIJE
ODSTRANJEVANJA ALG**

**JEZERO NA PLANINI PRI JEZERU PRED IN PO
ODSTRANITVI ALG**

RAZISKOVALCI ODDELKA ZA GEOLOGIJO

RAZISKAVE SEDIMENTOV JEZER

Zavod za ribištvo Slovenije je septembra v Dvojnem jezeru več dni preskušal opremo in metode za učinkovit izlov rib, kar je najpomembnejše za izvedbo učinkovitega izlova v tako specifičnem okolju, kot so visokogorska jezera. Preskus različnih ribjih pasti (kogolov) je pokazal, da so se pri nekaterih tipih kogolov ujele zlatovčice in tudi pisanci. Pri preskusu trnkarjenja (ribolov zlatovčic) so se ujele večinoma ribe velikostnega razreda od 12 do 15 centimetrov.

V Jezeru na Planini pri Jezeru so bile ribe (kleni in koreslji) naseljene okoli leta 1957 in podobno kot v Dvojnem jezeru se je stanje iz leta v leto slabšalo,

zlasti po požaru in obnovi koč v osemdesetih letih, čeprav so bili izpeljani tudi omilitveni ukrepi, kot je gradnja čistine naprave zunaj vplivnega območja jezera. K eutrofikaciji jezera (povečanju količine organskih snovi) so pripomogle tudi prehranske navade koreslja, ki išče hrano v velikih skupinah blizu brega. Ob iskanju hrane živali ves čas dvigajo blato. Hranilne snovi, skupaj s tistimi, ki jih deževnica sčere z okoliških travnikov, povzročajo še bujnejšo razrast alg. Najopaznejše so zelene nitaste alge, ki sprva rastejo na dnu in se pozneje dvignejo na površje. Odmiranjne in gnitje alg povzroči porabo kisika in ob tem se sproščajo v jezero nova hranila.

To je začarani krog, saj sproščena hranila špet omogočajo njihovo rast. Javni zavod Triglavski narodni park je konec avgusta za izboljšanje stanja izpeljal **odstranjevanje alg**. V akciji je sodelovalo 12 prostovoljcev. Alge so bile že bujno razrasle, na nekaterih delih jezera je bil pas širok več kot 10 metrov, nitke pa so segale tudi po več metrov globoko. Alge je bilo treba privleči do obale in jih odstraniti iz vode. Po koncu dela je bil pogled na jezero v zadovoljstvo vseh veliko lepši, vendar se v jezeru skrivajo še velike zaloge hranil, ki jih bo treba odstraniti.

Konec septembra in v začetku oktobra je Zavod za ribištvo Slovenije na Planini pri jezeru opravil **intenzivni izlov rib iz jezera**. Uporabil je dve najbolj učinkoviti metodi – zabodne mreže in ribje pasti (kogole). Odlov ni bil tako uspešen, kot so pričakovali; to lahko pripišemo poznemu letnemu času in dokaj nizkim temperaturam septembra, kar je botrovalo manjši dejavnosti rib.

V Dolini Triglavskih jezer so potekale tudi **raziskave sedimentov jezer** pod vodstvom prof. dr. Andreja Šmuca z Oddelka za geologijo na Naravoslovnotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Jezerski sedimenti so namreč pomemben vir podatkov, z njimi lahko rekonstruiramo pretekle geološke spremembe ter neposredno ovrednotimo njihov vpliv na okolje. V jezerskih zaporedjih so vidne hitre in nenadne spremembe, ki nastajajo kot posledica različnih sprememb v jezeru pa tudi na širšem območju – pojezerju, kot so na primer podnebne spremembe, potresi, izbruhi vulkanov. Z raziskavami sedimentov bodo geologi skušali ugotoviti, kaj se je na tem območju dogajalo v zadnjih 10 000 letih, in sicer kdaj so se umaknili ledeniki, kakšne so bile takratne podnebne spremembe, kakšna je bila potresna dejavnost, kdaj so območje prvič poselili ljudje in kakšen je bil oziroma je njihov (naš) vpliv na okolje. ♦

ODSTRANJEVANJE INVAZIVNIH TUJERODNIH RASTLINSKIH VRST

BESEDILO IN FOTOGRAFIJE • mag. Tanja Menegalijska

Na območju Triglavskega narodnega parka Javni zavod Triglavski narodni park izvaja različne dejavnosti za preprečevanje širjenja invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst. Poleg spremljanja stanja, različnih ozaveščevalnih in izobraževalnih dejavnosti preskuša tudi različne metode za odstranjevanje določenih tujerodnih vrst.

V letu 2019 so se izvajale dejavnosti odstranjevanja **žlezave nedotike** in nadaljevanje zatiranja japonskega dresnika na štirih testnih ploskvah. Žlezava nedotika je invazivna tujerodna vrsta, ki je bila prinesena v Evropo s Himalaje. Zrašče do dva metra visoko, prepoznamo pa jo lahko po značilnih rdečih cvetovih, ki oddajajo močan vonj, listih s pecljatimi žlezami in debelim votlim stebлом. Rastlina je enoletnica, ki se razmnožuje spolno s semeni. Plodovi, ki se razvijejo pozno poleti, ob dotiku eksplozivno izvržejo semena nekaj metrov daleč. Rastlina je pogosta na obrežjih voda, v obcestnih jarkih, na zasenčenih mestih ob robu travnikov, na nasutih, v močvirnih gozdovih in na poplavnih območjih. Izriva avtohtono rastje, zato je uvrščena na seznam Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst. V Triglavskem narodnem parku je znanih 40 rastišč te vrste. S pomočjo študentov Biotehniške fakultete in Biotehniškega centra Naklo je bilo izpeljano odstranjevanje na 24 lokacijah v skupni površini 850 kvadratnih metrov. Rastline so bile izruvane pred ploditvijo in puščene na sončnih mestih, kjer so se posušile.

Japonski dresnik je ena najbolj invazivnih tujerodnih rastlin. Njeno širjenje je zaradi vegetativnega razmnoževanja zelo hitro, odstranjevanje pa dolgotrajno. Trenutno je na območju parka šest testnih ploskev, kjer se preskuša različne metode zatiranja. V dolini Radovne je bila

12. 5. 2009

22. 6. 2017

3. 7. 2018

25. 5. 2019

9. 7. 2019

17. 9. 2019

TESTNA PLOSKEV ZA ODSTRANITEV JAPONKEGA DRESNIKA V RADOVNI

leta 2016 postavljena ploskev za odstranitev dresnika z metodo prekrivanja s črno zastirko (polšt). Ploskev je na travniku v neposredni bližini jezera Kreda in nevarnost je bila, da se rastlina razširi in ogrozi mokrišče ter preraste travnik. S soglasjem lastnika je bilo pokrito 350 kvadratnih metrov veliko rastišče. Naslednja leta je bilo rastišče ves čas pod nadzorom. Prvo leto so rastline pognale in dvignile zastirko. Treba jih je bilo pohoditi in populiti tiste, ki so se pojavile na robovih. Naslednje

leto so bile rastline že zelo oslABLJENE, saj so se zaloge rezervnih snovi v podzemnih delih že izčrpale. Konec poletja 2018 je japonski dresnik popolnoma izginil. Letos je bila zastirka odstranjena in na prazno površino posejana ajda, ki je uspešno zrasla. Ker se je metoda izkazala za uspešno, je Triglavski narodni park v sodelovanju z Občino Bohinj in Biotehniškim centrom Naklo vzpostavil še dve točki na območju Bohinja. ♦

IZBOLJŠANJE STANJA VRST IN HABITATNIH TIPOV

BESEDILO • *Nina Alič* • *dr. Tomaž Kralj*
FOTOGRAFIJA • *arhiv TNP* • *Nina Alič*

Uveljavitev mirnih območij

Triglavski narodni park je zelo privlačen za obiskovanje in različne prostočasne dejavnosti. Usmerjanje obiskovanja je pomemben vidik upravljanja prostora, ki mora hkrati upoštevati rabo prostora in varovanje narave, še posebno na zelo ranljivih območjih. Zato da bi zmanjšali negativne vplive na posamezne prostoživeče živalske in rastlinske vrste ter habitatne tipe, so z načrtom upravljanja Triglavskega narodnega parka določena t. i. mirna območja, ki predstavljajo dele naravnega okolja, izjemnega pomena za varstvo živalskih in rastlinskih vrst in habitatnih tipov. V mirnih območjih se obiskovanje in različne dejavnosti časovno ter prostorsko prilagajajo, izjemoma pa celo izključijo iz rabe, zato da bi zmanjšali ali izločili motnje v naravi.

Celoletne dejavnosti na območju Triglavskega narodnega parka, kot so obiskovanje, nabiralništvo, izletništvo, planinarjenje, kolesarjenje, tek na smučeh, alpsko in turno smučanje ter izpeljava večjih prireditev, lahko pomembno in moteče vplivajo na živalske vrste in habitatne tipe.

Problematično je zimsko vznemirjanje divjega petelina v okolici zimskih rekreacijskih središč na Voglu, Pokljuki in v Kranjski Gori ter na območjih planin, kot so Krštenica, Ovčarija in Planina pri

Jezeru. V visokogorju je obiskovanje gora moteče za belko, še posebno na pohodniško najbolj obremenjenih predelih okoli Triglava, Mangartskega sedla in Velega polja. Na območju Triglavskega narodnega parka so mirna območja določena tudi za ruševca, gamsa, planinskega orla in soško postrv.

Konkretizacija potrebnih prilagoditev dejavnosti in ravnanja se izvaja za vsako mirno območje posebej. V sklopu projekta VrH Julijcev, ki ga vodi Javni zavod Triglavski narodni park, bomo na območju Pokljuke, Fužinske planine, Vogla, Vitranca, Mangartskega sedla, okolice Triglava in Velega polja v prostoru uveljavili 19 mirnih območij za varovanje aktivnih visokih barij, divjega petelina, ruševca in belke.

V tujini je tovrstna ureditev z mirnimi območji že postala uveljavljena praksa. V narodnih parkih v Avstriji, Švici in Franciji so že uvedli usmerjeno obiskovanje, kjer dajejo poseben poudarek na sobivanju z naravo in spoštovanju mej oziroma naravovarstvenemu režimu na določenem območju. Ljudje so pozitivno sprejeli način mirnih območij, ki jih dojemajo kot smiselno ureditev prostora za lokalno prebivalstvo, turističnih dejavnosti in dejavnosti v naravi.

Obnova kalov

Razpoložljivost vode je v alpskem prostoru eden pomembnih dejavnikov za ekstenzivno kmetijstvo v obliki planinskega pašništva. S pomanjkanjem vode so se ljudje na območju Triglavskega narodnega parka srečevali že v preteklosti.

Površina je zakrasela in praviloma brez

KAL NA DEDNEM POLJU

površinskih vodnih virov. Z gradnjo mreže kalov na planinah so lovili deževnico in zagotavljali prepotrebno vodo ter s tem ustvarjali tudi habitate za nekatere pomembne in ogrožene rastlinske in živalske vrste. Kale so gradili v naravnih skledastih reliefnih oblikah. Dodatno so jih poglobili in obložili z glino in lišjem. Z gaženjem so živali še izboljšale njihovo neprepustnost za vodo. Nekateri kali so zaradi opuščanja planinskega pašništva že dlje časa zapuščeni. V sklopu projekta VrH Julijcev bomo tradicionalno obnovili 17 kalov. Na gorenjski strani bo obnovljenih 13, na primorski strani narodnega parka pa 4. S tem bo izboljšana oskrba pašnih živali z vodo na planinah in dolgoročno ohranjena prisotnost prostoživečih vrst, vezanih na površinska vodna telesa, kot sta veliki pupek in hribski urh. ♦

VISOKA BARJA NA
POKLJUKI

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SKLAD ZA
REGIONALNI RAZVOJ

BELKA IN RASTLINSTVO POD ZELENIM SNEGOM

BESEDILO • *Sanja Behrič*
FOTOGRAFIJA • *mag. Tanja Menegalija*

Pri projektu Nat2Care letos končujemo terenske dejavnosti spremljanja izbranih varovanih živalskih vrst in habitatnih tipov. Poleti smo nadaljevali monitoringe, ki smo jih začeli lani, in pridobili nekaj dragocenih podatkov.

Junija smo ponovili **popisovanje belk**. Na Mangartskem sedlu smo našli 14 samcev, od tega vsaj 8 teritorialnih. Populacija belk na Mangartskem sedlu je trenutno najmočnejša v parku. K visoki gostoti belk prispeva tudi peštra rastlinska sestava območja – temu smo posvetili dodatno pozornost in podrobneje kartirali habitatne tipe Mangartskega sedla. Zakisane resave z borovničevjem in snežne dolinice z združbami pritlikavih vrb so zelo ugodne za prehrano belke. Uspešna je bila tudi ponovitev štetja na Kaninu. Na izbranem območju Kaninskih podov smo zabeležili prisotnost od 8 do 10 samcev. Monitoring, ki smo ga izvedli v dveh letih, predstavlja izhodiščno stanje populacije, za oceno dolgoročnega populacijskega trenda pa je potrebno stalno spremljanje vrste.

Konec julija smo se odpravili na Zeleni sneg, kjer pod ostanke Triglavskega ledenika **spremljamo periglacialno floro**. Po lanskem začetnem popisu območja smo letos vzpostavili 6 stalnih ploskev velikosti 25 kvadratnih metrov. Na ploskvah smo po metodi, ki so jo razvili italijanski partnerji, izvedli natančne fitocenološke popise. V lanskem popisih smo na širšem območju zabeležili 92 vrst rastlin in mahov, na letošnjih ploskvah pa približno 60 vrst. Večina sestojev pripada pionirski meliščni združbi julijskega maka in okroglolistnega mošnjaka, prisotne pa so tudi vrste iz združb snežnih dolinic. Na najbolj robnem delu ob Triglavski severni steni so razviti fragmenti alpskih kamnitih travišč. Popisi na ploskvah bodo znova opravljeni čez 5 do 10 let, tako bomo lahko spremljali vpliv podnebnih sprememb na vegetacijo. ♦

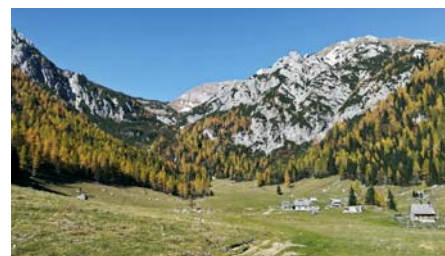

SPREMLJANJE KMETIJSKE KRAJINE

BESEDILO • *Janez Bergant* • *dr. Tanja Travnikar* • *dr. Irena Bertonec*
Kmetijski inštitut Slovenije
FOTOGRAFIJA • *dr. Irena Bertonec*

Kmetijske površine zajemajo približno 24 odstotkov površine Slovenije, na območju Triglavskega narodnega parka pa je ta odstotek precej nižji, in sicer 11 odstotkov površine. Ohranjanje biotske raznovrstnosti na kmetijskih površinah zahteva prilagojene kmetijske prakse, ki za kmete pomenijo izgubo dohodka. V Sloveniji podpira specifične naravovarstvene ukrepe v kmetijski krajini Program razvoja podeželja v obliki kmetijsko-okoljsko-podnebnih plačil (KOPOP). V sklopu Interreg Alpine Space projekta ALPBIONET2030 smo sodelavci Kmetijskega inštituta Slovenije analizirali spreminjanje kmetijske krajine v Triglavskem narodnem parku in vključevanje kmetov v KOPOP v letih 2011 in 2017. Primerjava obeh let kaže na zmanjšanje obsega kmetijskih zemljišč v Triglavskem narodnem parku za 762 hektarov od leta 2011 do leta 2017, to pomeni povprečno zmanjšanje kmetijskih zemljišč za 127 hektarov na leto. Pri kmetih v Triglavskem narodnem parku je bilo največ zanimanja za ukrep »planinska paša«: območje planinske paše se je od leta 2011 povečalo za 60 odstotkov in v ukrep je bilo leta 2017 zajetih 1545 hektarov površin. Najmanj zanimanja je bilo za ukrep »košnja grbinašnih travnikov«, ki se je leta 2017 izpeljeval le še na 9 hektarih površin v Triglavskem narodnem parku. Na ravni osmih občin v parku (Bled, Bohinj, Bovec, Gorje, Jesenice, Kobarid, Kranjska Gora in Tolmin) je bilo leta 2017 izplačanih 887 603 evrov. V primerjavi z letom 2011 je leta 2017 v nekaterih občinah zajetost kmetijskih zemljišč v KOPOP precej upadla. Največji upad je opazen v občinah Bled (za 75 %), Gorje (za 73 %) in Bohinj (za 32 %). Svoje površine v KOPOP pa so povečale občine Bovec (za 74 %), Jesenice in Kranjska Gora (obe za 18 %) ter Kobarid (za 14 %).

Poročilo *Analiza kmetijske krajine ter vključevanja v kmetijsko okoljske ukrepe na območju TNP* je na spletni strani Kmetijskega inštituta Slovenije. ♦

PLANINA
KONJŠČICA

VELIKE ZVERI

BESEDILO • *Andrej Arih*
FOTOGRAFIJE • *Florijan Tišler*

Neokrnjena narava Triglavskega narodnega parka je skupaj s kulturno krajino, ki jo je v stoletjih bivanja v tem prostoru ustvaril človek in jo danes vzdržuje, pomembna naravna selitvena pot za vse tri predstavnike velikih zveri v Sloveniji – rjavega medveda, volka in risa. V zadnjih letih so informacije o navzočnosti risa v zavarovanem območju vse bolj skope, rjavi medved pa se je dodobra ustalil in posamezne živali so v prostoru tudi stalno navzoče. Še zlasti v letošnjem letu pa so se potrdila pričakovanja, da se bo tudi volk postopno razširil v alpski prostor, kjer je bil v preteklosti iztrebljen. Tako so izsled-

OBIČAJNA VOLČJA SLED JE
DOLGA 11 CM IN ŠIROKA 8 CM

IZTREBKI VOLKA
VSEBUJEJO DLAKE

ki analize genetskih vzorcev potrdili, da se je letošnjo zimo na vzhodni strani Triglavskega narodnega parka zadrževalo pet volkov, v pašnem obdobju so povzročili škodne dogodke na drobnici, jeseni pa se je v objektiv kamere »ujela« volčja družina staršev s petimi mladiči.

Ker si delijo isti prostor kot človek, so s svojo oportunistično naravo neogibno tudi povzročitelji gospodarske škode, le izjemoma pa človeka lahko tudi neposredno ogrožajo. Četudi je naravno vračanje simbolov ohranjene narave lahko v ponos in ga moramo spoštovati, pa zahteva stalna navzočnost velikih zveri nujne prilagoditve. V prihodnjih letih je namreč pričakovati, da se bo število konfliktnih dogodkov v pašni živinoreji povečalo, če nam ne bo uspelo s skupnim sodelovanjem vpeljati učinkovitih preprečevalnih ukrepov. Ker je ohranitev tradicionalne kmetijske dejavnosti nedvomno pomemben upravljavski cilj na področju ohranjanja narave in trajnostnega razvoja, bomo prizadevanja v javnem zavodu prihodnje mesece prednostno usmerili v iskanje možnih rešitev. Uspešno preprečevanje konfliktov je namreč odločilnega pomena za dolgoročni obstoj velikih zveri v Triglavskem narodnem parku, naklonjenost lokalnega prebivalstva in splošen pozitivni odnos javnosti do teh karizmatičnih živalskih vrst. ♦

VOLČJI TROP V TRIGLAVSKEM
NARODNEM PARKU

NARAVOVARSTVENI NADZOR V POLETNI SEZONI 2019

BESEDILO • Sašo Hrovat

FOTOGRAFIJA • arhiv Policijske uprave Kranj

Naravovarstvena nadzorna služba Triglavskega narodnega parka je tudi v letošnji poletni sezoni opravljala poostrren nadzor v visokogorju (Dolina Triglavskih jezer, Fužinarske planine) in na izhodiščnih točkah za obisk visokogorja (Vrata, Krma, Zadnjica in Lepena). Osredotočili smo se tudi na najbolj obiskane planinske poti, ki vodijo proti Triglavu. Z velikim zadovoljstvom moramo poudariti zgledno skupno sodelovanje s policijo. S kolegi iz gorsko-policijske enote smo organizirali skupne akcije v treh najbolj obiskanih koncih tedna julija in avgusta 2019. Nadzirali smo primerno opremljenost obiskovalcev in na območju visokogorskih jezer tudi dejavnosti, ki so se izpeljevale na jezerih ter ob njih (kopanje, šotorjenje).

Opazili smo, da se opremljenost obiskovalcev, ki se podajajo na zahtevne ture, izboljšuje. Še vedno pa srečamo obiskovalce, ki se neprimerno opremljeni podajajo v visokogorje. To se dogaja predvsem na trasah, ki so na informacijskih kartah označene kot lahke ture ali zelo kratke relacije, na primer od Savice do Sedmerih jezer prek Komarče.

Septembra smo v Zgornji Radovni in na cesti proti prelazu Vršič izpeljali skupno akcijo meritve hrupa pri motornih vozilih s kranjskogorskimi in jeseniškimi policiisti, občinskimi redarji ter policiisti specializirane enote za nadzor prometa. Cilj akcije je bil zmanjšanje hrupa, ki ga povzročajo motorna vozila. Izvajali smo meritve hrupa na motornih kolesih. Na vseh lokacijah smo opravljali tudi meritve hitrosti z laserskim merilnikom. Kar tretjina vseh zaznanih kršitev je bila povezana s predelavo izpušnega sistema, to

povzroča čezmerno obremenitev okolja s hrupom.

Vsi sodelujoči smo bili enotnega mnenja, da je treba tovrstno sodelovanje nadaljevati in v nekaterih vsebinah okrepiti.

V letošnji sezoni smo naravovarstveni nadzorniki Triglavskega narodnega parka prešli na elektronsko vodenje prekrškovnih postopkov; to nam je zelo olajšalo delo in poenostavilo sam postopek. To leto evidentiramo okoli 450 kršitev, največ jih je za nepravilno parkiranje osebnih vozil in bivalnikov. ♦

🔄 KRATKI OZAVEŠČEVALNI FILMI TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

Javni zavod Triglavski narodni park je za ozaveščanje o pravih ravnanja pri obiskovanju narodnega parka pripravil serijo kratkih animiranih filmov, v ka-

terih nastopajo avtohtone pasme domačih živali – bohinska cika, bovška ovca in drežniška koza. Videi so na ogled na ura-

dnem kanalu YouTube ter na družbenih omrežjih Triglavskega narodnega parka Facebook in Instagram. ♦

PRIPOVEDNIŠTVO

BESEDILO • Tina Komac

S pripovedovanjem človek ureja in osmišlja svet okoli sebe, interpretira svoje izkušnje, deli svoja razmišljanja in prepričanja. Širša skupnost pa prenaša svoje znanje, zgodovino, verovanja, vrednote in tako vzgaja mlajše v primerne člane svoje družbe. Pred nesprejemljivim vedenjem in nevarnostmi opozarjajo na primer pripovedi o strašljivih izkušnjah; te doletijo ljudi, ki prekršijo neko splošno sprejeto prepoved. Tako so *raubšici*, ki so se vračali z divjega lova, pripovedovali o srečanju z *divjo* ali *peklensko jago*, poredne otroke bi lahko obiskala ali celo odnesla *Pehta*, *Torklja* pa je bedela nad prepovedjo preje ob zapovedanih dneh. V pripovedih se izraža tudi človekov odnos do narave, ki mu po eni strani omogoča preživetje, po drugi pa pomeni izziv in nevarnost. Kraji, ki so danes del skupnega narodnega parka, so bili v velikem delu preteklosti zelo povezani med seboj. Ločujejo jih visoki hribi, čeznje pa so bile tisočletja špeljane poti, po katerih so skupaj z ljudmi potovale tudi pripovedi. Tako na tem območju in v širšem alpskem prostoru najdemo pripovedi o ujetem divjem možu, ki je v zameno za svobodo naučil ljudi delati sir, ali pa motiv o gorskem škratu *Perkmandeljcu*, ki je značilno izročilo vi-

sokogorskega rudarjenja. O povezanem in podobnem načinu življenja ter razmerah pričajo tudi številne druge pripovedi.

Danes je od starejšega pripovednega izročila ostalo le najbolj temeljno, v okrnjeni, osiromašeni obliki. Pripovedi o divjih možeh, belih ženah, velikanih, s katerimi naj bi ljudje sobivali, pa bolj kot ne ostajajo le še spomin na pripovedovanje v polpreteklem obdobju. V spremenjenih družbenih razmerah, ob hitrem napredku, se ustvarjajo novi pripovedni žanri z drugačno vsebino in sporočili, nove oblike širjenja in drugačni konteksti pripovedovanja. Pri tem imajo veliko vlogo množična občila in internet. Večerno pripovedovanje v krogu družine ob kmečki peči pozimi (ki poseblja ljudsko pripovedništvo) je na primer zamenjalo ali dopolnilo širjenje pripovedi po spletnih omrežjih, ki v veliko krajšem času dosežejo veliko večje občinstvo. Kljub izrazito spremenjenemu načinu življenja ter izginjanju in pozabi »tradicionalnega« izročila pa naša potreba in želja po ubeseditvi naših razmišljanj, strahov, predstav in prenašanje naših sporočil še vedno ostajajo. S pripovedovanjem zgodbe (pogošto nezavedno) sproščajo tudi naše tesnobe, strahovi, izražajo naše težave, občutek nemoči, hkrati pa je vse to odsev družbenega ozadja nekega konkretnega časa in prostora. ♦

✎ MEDVED V ČADRGU

Ja, včasih je bilo v Čadrgu grozno zverine, medvedov in volkov. Prišli so večkrat prav do hiš. Enkrat je pri Žefovcu medved prestrašil vasovalca, ki je prišel vasovat k dekli. Čadržni so sklenili, da bodo na Rešeljnu skopali jamo in vanjo lovili zverino. Res so skopali zelo veliko jamo in jo prekrili. En večer je šel z Ravni v Čadrg skopler in nosil s sabo velike klešče, s katerimi navadno hodi od vasi do vasi in skopi kostrune. A ti ni padel lih v tišto jamo! Za njim pa je prišel še medved, vohal je in vohal in nazadnje še on padel v jamo. Pravili so, da so zjutraj oba našli, bila sta vsak v svojem kotu. Skopler je neprenehoma tolkel skupaj s svojimi velikimi kleščami, medved pa je od strahu tolkel skupaj z zobmi. Drug drugega sta se bala. (DOLENC 1992, Zlati Bogatin)

✎ TA SUHE HRUŠČE

Včasoh v Bohinjo ni bo britofa, so mrliče na Præmorsko pokopvalø; v Voljčah jø bva fara. Čø j kdo pozim umærov, so ga šøle pomvad pokopalø. Ga niso moglø nešt čøz Bačo, k jø bo tkuj snæga. Ankrèt jø an voča néče na Koprivnjeko umærov. So ga djal pa tacajt kar v ano skrinjo na podstrešnø. Se j ælpo zmrznov, pa j biv špravljen do pómvadø. K se j ogrevo, pa k se j sneh vodtajov, so se pa začel prpravljat na pogref. Ga pa næsejo čøz Bačo. Potle pa na veš, a so v skrinjo pogledalø al se jøm jø zvrniva, pa vogledajo, da so notrø le ta suše hrušče. So imel pa na podstrešnø v an skrinj sše hrušče, v anø pa voča. So pa na hitrco ta napčno skrinjo zagrabilø. Od takret se pa Tmincø z nas norca devajo, da smo namøšt voča ta suše hrušče pokopalø. (CVETEK 1993, Naš voča so včas zapodval)

OŠILJENI VRH PALCA
NAD PLANINO LAŠCA

NOVA ARHEOLOŠKA ODKRITJA

BESEDILO • *Janez Bizjak*
FOTOGRAFIJI • *France Stele* • *Pavel Jamnik*

Komni in Mangartskem sedlu ter ostaline prazgodovinskih, antičnih in zgodnje-srednjeveških bivališč prvih pastirjev in rudarjev na posoškem in gorenjskem delu Julijskih Alp. V Posočju izstopajo oprema keltskega bojvnika na grobišču pri vasi Čadrg ter odkritja na Planini Razor, v Krnici pod Voglom nad Planino Razor, na Dobrenjski planji pod vrhom Tolminskega Kuka, v konti pod Zelenim vrhom, pod vrhom Palca nad Planino Lašca, nad Velikim Lepočem pod Bogatinskim sedlom, v Gorenji Predolini nad Planino Za skalo, železnodobna in antična lončenina na planoti Goričica visoko nad dolino Lepene in Kaninskimi podi. Na gorenjski strani so z

novimi odkritji presenetile Planina Krštenica, Planina Konjšica, Poljanca na Planini Zadnji Vogel s tremi prazgodovinskimi lokacijami, Planina Bošince na Vodenih Rupah pod Tičarico s prazgodovinskimi ostalinami pod že prej znano antično stavbo in Kravja dolina pod Rjavino (nad Zgornjo Krmno) z doslej najvišje izmerjenim najdiščem na višini 2005 metrov.

Letošnja jesen (2019) je presenetila z izjemnim odkritjem antičnih ostalin na razglednem pomolu Gladka griva ali Staro Utro blizu Zavetišča pod Špičkom in najdbo štabnih sledi s prazgodovinsko in antično lončenino v Zgornjih Laštah pod Bedinjskim vrhom nad Bavšico. ♦

Sištematično proučevanje in raziskave arheoloških ostalin v sredogorju in visokogorju Julijskih Alp so se na pobudo Triglavskega narodnega parka začeli leta 1996 z večletnim programom Unesco MAB (Človek in biosfera). V dobrih dvajsetih letih se je nabrala bogata bera novih odkritij, ki so spremenila in postavila na glavo stare domneve in zmotne zgodovinske stereotipe o prvih prebivalcih v visokogorju Julijcev.

Med najpomembnejša odkritja v zadnjih petih letih (2014–2019) spadajo najdena kamena orodja na postajah lovcev iz srednje kamene dobe (mezolitika) na Planini Leskovca, na pašniku blizu vasi Čadrg, ob Krnskem jezeru in konti pod Kočo na Ratitovcu, dve antični daritveni mešti na prostem s t. i. votivnimi, tj. zaobljubnimi predmeti na Planini Poljanica na Lepi

ZGORNJE LAŠTE NAD
BAVŠICO

✎ Naravovarstveni nadzornik Triglavskega narodnega parka **GORAZD KUTIN** in **JANEZ BIZJAK** sta častna člana Slovenskega arheološkega društva

Častno članstvo sta prejela skupaj z Janijem Kutinom. V utemeljitvi so v Slovenskem arheološkem društvu zapisali:

Janez Bizjak, Gorazd Kutin in Jani Kutin so pripadniki različnih generacij in hodijo po zelo različnih poklicnih poteh, vendar imajo veliko skupnega: tesen stik z okoljem, v katerem živijo, globoko poznavanje narave in še posebno gorskega sveta ter veliko zanimanje za preteklost in dediščino. Raziskovalna žilica

jih vodi k odkritjem in hkrati omogoča odlično sodelovanje z arheološko stroko.

Janez Bizjak, arhitekt, urbanist, varuh narave, gornik in alpinist, je bil dolgoletni direktor Triglavskega narodnega parka. Je odličen poznavalec Julijskih Alp in tudi drugih gorstev v mnogih delih sveta. Gorazd Kutin je naravovarstveni nadzornik v Triglavskem narodnem parku in tako poklicno tesno povezan z gorskim svetom, njegov brat Jani pa vodi ekološko kmetijo

na Čadrgu in je med drugim tudi uspešen glasbenik.

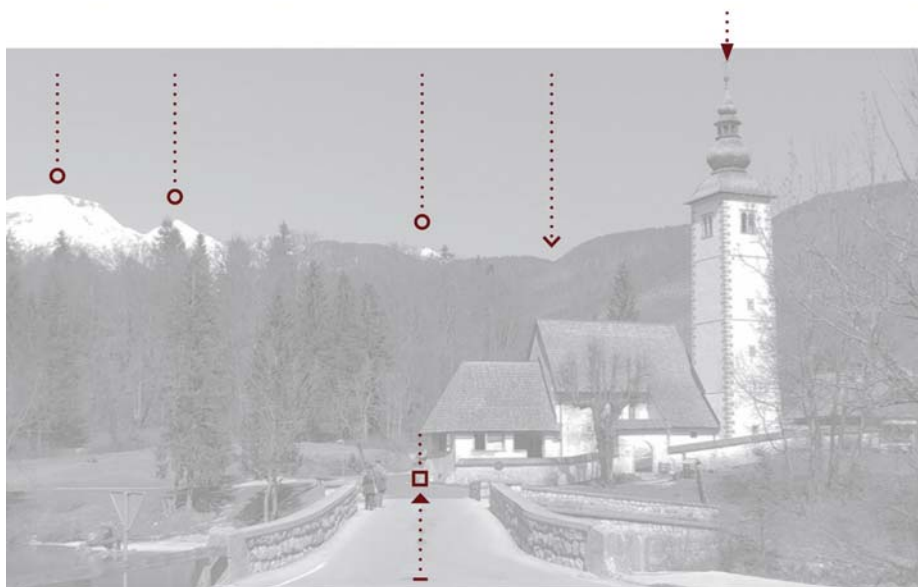
Janez Bizjak, Gorazd in Jani Kutin so vsak posebej, pogosto pa tudi skupaj našli številna arheološka najdišča. Njihova odkritja temeljijo na raznovrstnem znanju, kot je poznavanje ljudskega izročila, zgodovine, lokalnih posebnosti, ledinskih imen ter geologije in geografije gorskega sveta. ♦

NAČIN BRANJA PROSTORA

BESEDILO IN FOTOGRAFIJE • Janko Rožič • Janez Polda • Gašper Drašler • Jonel Kolić
Odprti krog

Pri raziskavi o stavbni tipologiji bohinjskih vasi – namen te je priprava usmeritev za umeščanje stavb v prostor in arhitekturno oblikovanje ob spoštovanju stavbne dediščine – smo z izvirno metodologijo in načinom branja prostora, ki združuje sodobna spoznanja stroke ter staro modrost grajenja prostora, odkrivali prostorska načela, ki se navezujejo na strukturo naravnih in kulturnih dominant ter ključnih smeri in poti. Obravnavali smo širšo okolico naselja ali stavbe, odnose med stavbnimi volumni v naselju ter analizo razmerij (proporceov) posameznih hiš in gospodarskih poslopij ter arhitekturnih členov in detajlov na posameznih hišah. Raziskava je potrdila presenetljivo doslednost in gostoto kompozicijskih načel v urbanišičnem in arhitekturnem merilu. Prostorsko mojstrstvo, ki se kaže v skoraj organski celostnosti vasi in hkrati raznolikosti posameznih hiš, ki so v najpomembnejših točkah uglaševane na opazovalca, potrjuje domnevo, da ne gre samo za estetska, temveč globlja orientacijska načela, pri katerih je vsaka oblika in smer gibanja premišljena in vsak korak osmišljen. Najnovejša spoznanja nevroznanosti ugotavljajo, da je osrednje središče za spomin v možganih (hipokampus) hkrati tudi središče za prostorsko orientacijo in navigacijo, to pomeni, da ta prostorska načela niso nekaj zastarelega. Nasprotno, prav z upoštevanjem teh se lahko tudi sodobni človek, ki je v labirintih navidezni resničnosti prostorsko zelo dezorientiran, najlažje orientira in prizemlji. Stari mojstri so znali ustvariti dediščino, ki stoji že stoletja, ker v prostoru niso samo oglaševali, temveč zares uglaševali.

Celotna naloga potrjuje, kako je mogoče tudi v sodobni arhitekturi uporabljati to mojstrsko prostorsko gramatiko in v skladu z načeli kritičnega realizma ne samo oštati moderen, temveč spet najti stik s tradicijo. ♦

PRIMERI IZ BOHINJA:

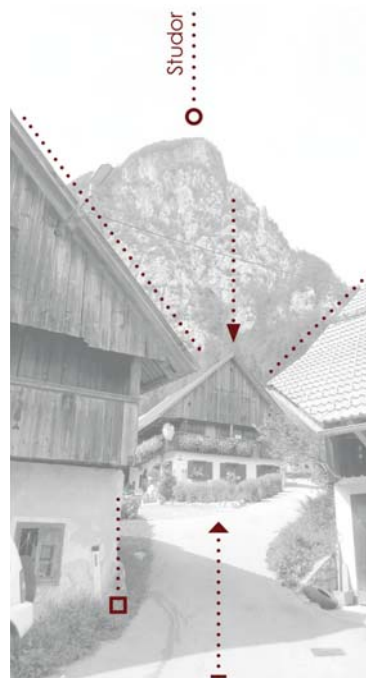
1) Most pri Sv. Janezu povezuje ne samo Spodnjo in Zgornjo dolino, levi in desni breg reke, temveč s tišino jezera na eni in šumom reke na drugi strani ločuje skrajni rob jezera in začetek reke ter ju na drugi strani spet spaja. Izbrani pogled natančno čez sredino odkrije, v kakšnem sožitju sta kamniti most in stara cerkev in kako skladno sta najpomembnejša simbola Bohinja vpeta v naravno okolje. Redkokje v dolini, če gledamo z glavne ceste, je hribovito ozadje dovolj nizko, da se vrh zvonika lahko dotakne neba in ga kakor tukaj prešije z zemljo. Zvonik,

ki pokuka čez obzorje Studorja, je na drugi strani prek horizonta Vrtovina sorazmerno uravnovešen z vrhom Tosca (KULTURA/NATURA). Na sredini je most, os je naravnana natančno na zunanji vogal, ograja mostu pa na notranji vogal cerkvene lope, tako da se polovica mostu s čelno fasado cerkve zapira, druga polovica pa prek Vrtovina na jezersko stran odpira. Natančno nad vogelnim kamnom lope je tudi gorski vrh (Viševnik). Vidimo ga lahko tedaj, ko na drevju ni listja, ne samo s pravega mesta, temveč tudi v pravem času.

2) V središču Stare Fužine se v smeri glavne poti pred ovinkom k vaškemu mostu odpre izjemna prostorska kompozicija. V sredini se nad dvojnim sedlom, zgoraj ob Toscu in spodaj med strmo streho vaške hiše (KULTURA) in pobočjem Studorja (NATURA) v daljavi pokaže

Triglav. Mejni kamen je s te točke gledanja v osi hišnega pročelja in vaško znamenje na drugi strani v osi z vrhom Tosca. Osrednjo os kompozicije predstavlja kontrapunkt med Triglavom in Mostnico, goro in reko, najvišjim in najglobljim, vidnim in nevidnim.

3) V vasi Studor pod mogočno goro istega imena pročelje stare bohinjske hiše lepo poudarja čelo gore. Ta ključna tema se v osi poti na prehodu v višje območje večkrat ponovi. Ne samo v osi, tudi na robu so s pobočji gore v sozvočju nakloni streh (NATURA / KULTURA).

STAVBNA TIPOLOGIJA – ZGORNJESAVSKI STAVBNI TIP

BESEDILO • mag. Igor Zakotnik

FOTOGRAFIJE • mag. Igor Zakotnik • Aleš Zdešar

Sestavkom o zgornjesavskem stavbnem tipu nadaljujemo predstavitev stavbne dediščine v narodnem parku. Zgornjesavska dolina je – podobno kot ves alpski svet v Sloveniji – redko poseljena. Zgoščena naselja gručaštega (Kranjska Gora, Mojštrana) in vzdolžnega (obcestnega) tipa (Gozd Martuljek, Belca) so se razvila na dnu doline, na vršajih in ledeniških morenah (Zgornja Radovna, Poljane, Krnica). Manjša strnjena naselja ležijo na položnih pobočjih in prisojnih terasah (Rateče, Podkoren, Dovje, Zgornje in Spodnje Laze, Perniki). Drugje prevladuje razpršenost domačij (Radovna, Podkuže), na pobočjih in v višjih legah pa tudi samotne, v preteklosti samooskrbne kmetije (Srednji vrh). Stranske doline niso poseljene. Med grajenimi prostorskimi dominantami so cerkve, kapele in znamenja, kozolci, v preteklosti tudi žage in mlini.

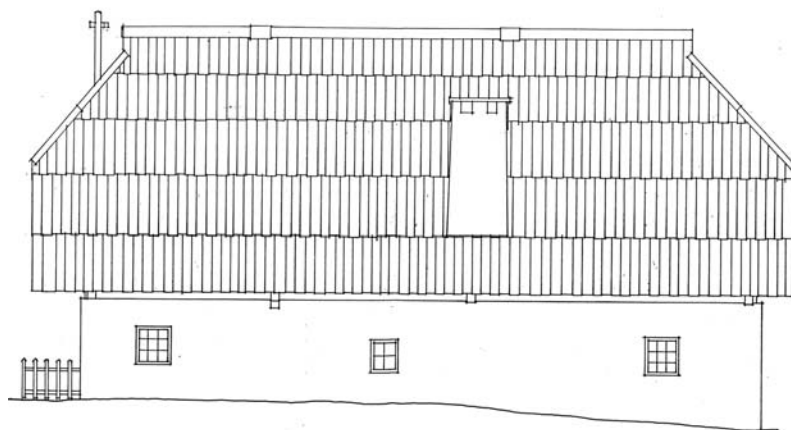
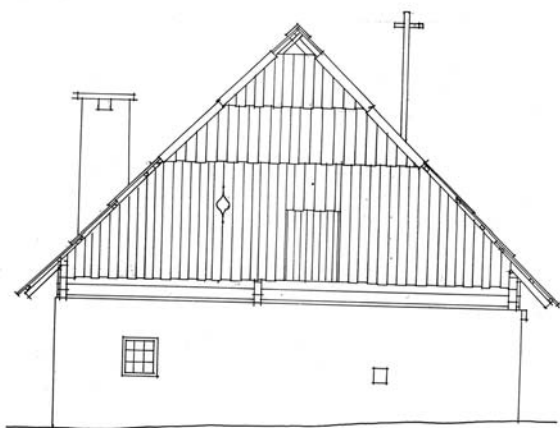
Zgornjesavski stavbni tip alpske hiše se je razvil pod vplivi Koroške. Stanovanjska hiša je velika, prostorna, zidana, pritlična ali nadstropna zgradba. Ima vzdolžno tlorisno zasnovo s tridelno razporeditvijo prostorov (hiša s *kamro* na eni strani, črna kuhinja v sredini ter *čumnata* in shramba na drugi strani), ki so povezani z osrednjo vežo. Pri nadstropnih hišah so v pritličju prostori za živino, orodje in shrambo, v nadstropju pa bivalni prostori. Zunanji zidovi so ometani, značilno je tudi fasadno okrasje (freske, poslikave, šivani robovi). Polkrožno obokan vhod v vežo je največkrat na sredini vzdolžne fasade. Portali in okenski okvirji so obdelani v kamnu (tuf), na oknih pomembnejših stavb so tudi kovani križi ali rešetkaste mreže s kovinskimi polkni. *Ganki* z leseno ograjo so na čelnih fasadah v zatrepu ali na vzdolžnih fasadah v nadstropju. Strehe so štrme, na eni ali obeh straneh strehe so čopi, za katere je značilen odprt trikotni zaključek. Napušči so široki (zaščita pred padavinami, prostor za shranjevanje drv).

ZNAČILNA PRITLIČNA DOMAČIJA
Z DVOKAPNO STREHO NA ČOP
(SP. RUTE)

FASADNO OKRASJE (KAMNIT VHODNI PORTAL,
FRESKA SV. FLORJANA IN SONČNA URA) IN
ZATREPNI GANK NA KAJŽNKOVI HIŠI V RATEČAH

**SEVERNA IN VZHODNA FASADA
POCARJEVE DOMAČIJE V
ZGORNJI RADOVNI**
(PLANOTEKA ZVKDS - OE KRANJ)

Zatrepi so zidani. Za kritino se uporabljajo skodle, deske in špičaki. Poleg bivalne stavbe so na domačiji tudi gošpodarska poslopja – samoštójni hlevi, skednji in kašče.

Na senožetih, košenicah, rotih in robeh so postavljene pašne stavbe, najpreprostejšee so leseni seniki. Nosilna konstrukcija je postavljena na kamnite temelje, stene pa so izdelane iz pokončno položenih desk. Hlevi so večji objekti – na zidan podstavek je postavljena kladna konstrukcija iz vodoravno položenih brun. Na vzdolžnih stenah so prezračevalne line. Zatrepni trikotniki so opaženi z deskami. Za hleve je značilna na dveh stebrih podprta podaljšana streha pred vhom, ki omogoča zatočišče (*vograd*) drobnici. Na oddaljenih *rotih* so postavljene staje (*tamarji*). Pašne stavbe so krite s skodlami.

Za sušenje in spravilo sena, žita in drugih pridelkov prevladujejo enojni stegnjeni kozolci in kozolci s plaščem, ki so pomemben gradnik kmetijske krajine. Kozolci z več, tudi s šestimi okni so preproste samoštójno stoječe odprte stavbe z lesenimi stebri in dvokapno streho, krito s skodlami ali deskami. Večinoma so ravni, posamično pa prilagojeni terenu. V Vratih so zaradi obilnih snežnih padavin postavljali tudi kozolce brez strehe. ♦

**ENOJNI STEGNJENI
KOZOLEC**

**HLEV S PODALJŠANO STREHO
ZA DROBNICO JE ZNAČILNA
PAŠNA STAVBA V ROTIH**

TEA LUKAN KLAVŽER

(1960–2019)

BESEDILO • *Katja Gregorič*
FOTOGRAFIJA • *Saša Roškar*

Tea je bila petindvajset let izjemna sodelavka Triglavskega narodnega parka po svoji strokovnosti pa tudi po globoki človečnosti.

Z vsem srcem in veliko odgovornostjo se je zavzemala za prave odločitve v javnem zavodu, zlasti glede urejanja prostora v Triglavskem narodnem parku in njej tako zelo ljube kulturne dediščine. Do nje je imela neizmerno spoštljiv odnos. S številnimi strokovnimi prispevki, tudi v časniku Svet pod Triglavom, zapisi, publikacijami, predstavitvami ter uredniškim delom je bila glasnica pomena ohranjanja kulturne dediščine. Med drugim je bila avtorica vodnika *Triglavski narodni park in kulturna dediščina*, soavtorica vodnikov *Pocarjeva domačija v dolini Radovne* (Mojstrana) in *Triglavski narodni park iz zbirke Gore na dlani* ter urednica monografije *Dober dan, Triglavski narodni park*. V enem izmed vodnikov je zapisala takole: »Razkošje narave, nadgrajeno z žlahtno kulturno dediščino, je neločljiva simbioza in zgled za vsakega človeka novega tisočletja. Da bi le znali to prepoznati, ceniti in ohranjati!«

Tea je to vsekakor znala in njen spoštljivi odnos do sožitja narave in kulturne dediščine je bil nalezljiv. Kot vodja Oddelka za prostor je bila potrpežljiva, navdihujoča mentorica, ki je nesebično delila svoje znanje, znala spodbujati in usmerjati. S pokončno držo, strokovnostjo, pravičnostjo, nepopustljivostjo in svetovanjem je pred številnimi pritiski skušala obvarovati tisto, kar so v stoletjih ustvarili domačini na tem območju. Vsi, ki smo imeli srečo in možnost sodelovati z njo, smo se lahko naučili, kaj pomeni biti predan svojemu poklicu, kako biti resnično spoštljiv in strokoven hkrati, kaj pomenita jeklena volja in pogum ter zakaj je pomembno, da včasih pokažeš, da si ranljiv, da si samo človek.

Z veliko zavzetostjo in skrbnostjo si je prizadevala tudi za pravice svojih prijateljev, sodelavcev. Bila je namreč pobudnica za ustanovitev in dolgoletna predsednica sindikalne skupine Glosa v Javnem zavodu Triglavski narodni park. Bila je tudi članica glavnega odbora in večkratna podpredsednica Sindikata kulture in narave Slovenije. Za svojo izjemno občutljivost za krivico, nepopustljivo vztrajnost in sposobnost ustvarjalnega sodelovanja je bila nagrajena s priznanjem Glosin klobuk.

Pogrešamo njen nasmeh, njen pogled in njen nasvet. Hkrati pa smo izjemno ponosni in veseli, da smo bili dolgo časa del njegove vsakdanjika, zaradi tega je naše življenje veliko bogatejše.

Čeprav je človek sam sebi povsem zadosten, pa to za življenje niti približno ni dovolj. V bistvu ni čisto nič. To, kar smo, to, kar je Triglavski narodni park, je tudi zato, ker si bila del njega tudi ti. Tea, hvala. ♦

PRIBLIŽAJMO BIOSFERNA OBMOČJA PREBIVALCEM

BESEDILO • *Renata Cerkovnik • Majda Odar • Davorin Koren*
FOTOGRAFIJA • *Mojca Smolej*

Človek in biosfera (Man and the Biosphere Programme ali s kratico MAB) je Unescov program, ki postavlja svetovno mrežo biosfernih območij. Cilj programa je doseči oziroma vzdrževati skladni razvoj človeka in narave, ki temelji na trajnostni rabi naravnih virov in ohranjanju biotske raznovrstnosti.

Biosferno območje Julijske Alpe je bilo prvo biosferno območje v Sloveniji. Danes jih imamo že štiri (Biosferno območje Julijske Alpe, Biosferno območje Kras in porečje Reke, Biosferno območje Kozjansko in Obsotelje ter Biosferno območje Mura). Upravljaec Biosfernega območja Julijske Alpe je Javni zavod Triglavski narodni park. V svoje meje v celoti zajema tri upravne enote: Jesenice, Radovljico in Tolmin. Program vsebuje tudi čezmejno sodelovanje z italijanskim Naravnim parkom Julijsko predgorje.

Biosferno območje je za lokalne skupnosti izredna dodana vrednost. Ponuja sodelovanje, povezovanje in izmenjavo izkušenj ter prepoznavnost na svetovni ravni – hkrati pa priznanje in zahvalo našim prednikom, saj brez njihovega dragocenega znanja in delovanja v prostoru tega naziva ne bi bilo mogoče pridobiti.

V sklopu projekta Sodelovanje med lokalnimi akcijskimi skupinami – Približajmo Unescova biosferna območja prebivalcem – želimo vsa slovenska biosferna območja čim bolj povezati med seboj. Poglavitni cilj projektov je sodelovanje in povezovanje, izmenjava dobrih praks, razvijanje novih prijemov, mreženje med

SREČANJE V ČADRGU S PREDSTAVITVIJO PROJEKTA
PRIBLIŽAJMO UNESCOVA BIOSFERNA OBMOČJA
PREBIVALCEM

različnimi deležniki ... Vsako biosferno območje je priredilo dan biosfernega območja, v katerem so se lahko predstavili kmetje s svojimi izdelki. V sklopu projekta bo posnet predstavitveni film o perspektivnih in inovativnih podjetniških zamislih v biosfernih območjih Slovenije. Biosferno območje Julijske Alpe je pridobilo novo pohodniško pot Juliana. Narejen bo vodnik po projektu, pripravljene bodo vsebine za spletno stran, izdelan bo

katalog urbane opreme za javne površine in koncepti infotočk ob tej poti. Imeli bomo povezovalne delavnice na temo vzpostavitve učinkovitih komunikacijskih orodij z upravljavci biosfernih območij. Vzpostavljeno bo spletno interaktivno sodelovanje med osnovnošolskimi ustanovami znotraj biosfernih območij pa tudi med njimi. Prihodnje leto bomo posneli animirani film o pohodništvu v Biosfernem območju Julijske Alpe. ♦

CLLD
LEADER

PROGRAM
RAZVOJA
PODEŽELJA

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

SKUPNOST JULIJSKE ALPE IN **AMBASADORJA** BIOSFERNEGA OBMOČJA

BESEDILO • *Majda Odar • Tina Markun*

FOTOGRAFIJE • *Marko Leban (arhiv Posoški razvojni center)*

KLEMEN LANGUS,
GORDANA BELTRAM,
MAJDA ODAR IN
JANEZ BIZJAK NA
PODELITVI NAZIVA
AMBASADOR
BIOSFERNEGA
OBMOČJA

Javni zavod Triglavski narodni park in deset občin v Biosfernem območju Julijske Alpe letos nadaljujejo uresničevanje dejavnosti iz skupnega Razvojnega načrta Biosfernega območja Julijske Alpe s poudarkom na razvoju trajnostnega gospodarstva, usklajenega z okoljskimi zmogljivostmi in varstvenimi cilji.

Skupne dejavnosti zajemajo ozaveščanje o pomenu ohranjanja narave in kulturne dediščine, trajnostne mobilnosti ter pripravo skupnih proizvodov za promocijo. Razvojni načrt so leta 2016 sprejeli župani občin biosfernega območja s ciljem ustvariti vzorčno razvojno območje, kjer bodo gospodarski interesi usklajeni s smernicami varovanja narave.

Javni zavod Triglavski narodni park v Skupnosti Julijske Alpe dejavno sodeluje od leta 2015. V sklopu tega sodelovanja je bilo zasnovanih več skupnih projektov – šest izmed njih že poteka – ter več novih projektnih zamisli. Prihodnje naloge zaje-

majo pripravo akcijskega načrta za usmerjanje obiska ter rekreacijsko-športne dejavnosti v Triglavskem narodnem parku in Biosfernem območju Julijske Alpe, novelacijo razvojnega načrta, izvajanje smernic na področju trajnostnega turizma ter nadaljevanje programa v sklopu Skupnosti šol Biosfernega območja Julijske Alpe.

Skupno delo je tudi ureditev 270 kilometrov dolge poti okoli Julijskih Alp – pohodniške poti Juliana, ki omogoča občudovanje Julijskih Alp iz dolin in z razglednikov v njihovem predgorju ter je zasnovana tako, da omogoča obiskovalcem okolju prijazen dostop oziroma možnost uporabe javnega prevoza do izhodišč posameznih etap.

Krožna pohodniška pot Juliana je namenjena predvsem pohodnikom, ki jih zanima doživljanje narave in kulturne dediščine ter pristen stik z lokalnim okoljem. Posamezne etape se, kjer je le mogoče, začnejo in končajo na železniški ali avtobusni postaji. Pot je izid uspešnega sodelovanja in povezuje vseh deset občin

na območju Biosfernega območja Julijske Alpe.

V letošnjem letu šta bila Janez Bizjak in Klemen Langus imenovana za ambasadorja Biosfernega območja Julijske Alpe.

Janez Bizjak je prejel plaketo za nesebično razdajanje znanja in vedenja vrhunskega poznavanja Alp in človeka v Alpah, za dolgoletno delovanje na področju naravovarstva, etnologije, zgodovine in arheologije gorskega sveta ter zaslug za pridobitev naziva Biosferno območje Julijske Alpe v sklopu programa Unesco MAB – Človek in biosfera.

Klemen Langus pa je bil za Ambasadorja Biosfernega območja Julijske Alpe izbran zaradi vztrajnosti pri uvajanju trajnostnega razvoja na področje turizma, kmetijstva in mobilnosti v Bohinju, povezovanja deležnikov pri razvoju trajnostnega turizma v Julijskih Alpah in prav tako zaradi spoštovanja narave in kulturne dediščine ter ohranjanja teh v najširšem pomenu. ♦

Janez Bizjak: »Unesco Biosferno območje Julijske Alpe je bilo razglašeno na sedežu Unesca v Parizu leta 2003. Veliko zadoščene in piko na i večletnih prizadevanj mi je pomenilo, ko smo s predavanji in razstavami o Julijskih Alpah na strokovnih konferencah Unesca v Rimu, Hallstattu in na Dunaju končno uspeli. V tem statusu sem videl veliko priložnost in izzive za nove razvojne možnosti lokalnega prebivalstva. Po mojem odhodu v pokoj je delo pri tem projektu zamrlo, mlada generacija pa ga je, na moje prijetno presenečenje in vnovično zadoščene, v zadnjih letih znova oživila in ga uspešno uresničuje.«

Klemen Langus: »V izjemno čast pa tudi veselje mi je, da lahko ambasadorstvo biosfernega območja Julijske Alpe delim z Janezom Bizjakom. Njegove pronicljive in jasne misli, z velikim občutkom za človeka in okolje, iz katerega je zrasel, so neke vrste vodilo pri mojem delu.

Najpomembnejši dogodek, ki je na podlagi dolgoletnega sodelovanja opredelil vizijo in smer sodelovanja v območju Julijskih Alp, je bil leta 2016 sprejeti dokument Razvojni načrt biosfernega območja Julijskih Alp kot trajnostne turistične destinacije. In prav vesel sem, da ni ostalo pri zgolj še eni strategiji. Ko se danes ozrem v preteklost, lahko mirno trdim, da uresničujemo zapisano. Ni preprosto, je pa vedno znova zanimivo, iskrivo, včasih pa tudi naporno. In prav to me utrjuje v prepričanju, da smo na pravi poti. Kdo bi si lahko mislil, da bomo v slabih dveh letih uresničevanja razvojnega načrta priča odprtju Juliane – nove pohodniške poti v Julijskih Alpah. Da imamo na trgu skupno smučarsko karto. Da so narejeni prvi koraki za razvoj (urejenega) kolesarstva. Da potekajo dejavnosti oblikovanja kolektivnih blagovnih znamk, kar bo vplivalo na kakovost ponudbe. Vsega tega ne bi bilo brez sodelovanja, zaupanja in čudenja. Samo še upam lahko in si želim, da bi te prve dosežke merili malce drugače, kot smo morda vajeni. Da bi jih merili v hektarih obdelane zemlje, v številu mladih družin in posameznikov, ki so se odločili ostati v Julijskih Alpah. Da bi jih merili v spremenjenem odnosu do vrednosti in bogaštva biodiverzitete itn.

Menim, da je uspeh vseh nas odvisen od čudenja. Tako kot v pesmi Čudežn svet pravi Jani Kutin, kmet, pesnik in glasbenik iz Čadrga, »če se čudil bom kakor otrok«.

SPREMLJANJE IN USMERJANJE OBISKA

BESEDILO • *Majda Odar*

FOTOGRAFIJI • *Renata Cerkovnik • Gregor Vidmar*

ŠTEVEC NA POTI NA
PLANINO KONJŠČICA

Pred poletno sezono 2019 smo v sodelovanju z deležniki prenovili in posodobili več kot **50 informacijskih tabel** z enotno celotno grafično podobo na območju Triglavskega narodnega parka. Vlagatelji na posameznih območjih so bili poleg Javnega zavoda Triglavski narodni park tudi Turizem Dolina Soče, Občina Kranjska Gora, Turizem Bohinj, Občina Bohinj, Občina Kobarid in Planinsko društvo Tolmin. Vsem deležnikom se zahvaljujemo za konstruktivno sodelovanje.

Nove, lične in uporabniku prijazne informacijske table so nameščene na območju Mangartske ceste, Koritnice, Bavšice, Moznice, Trente, Vrat, Gorjuš, Bohinja, planine Kuhinja in planine Razor.

Na območju parka je bil postavljen **osnovni sistem za spremljanje obiska**. Na planinske poti smo na najbolj obremenjenih območjih postavili avtomatske števec pohodnikov: pet števecv na Gorenjskem (projekt CLLD SMER TNP): Ukanc, Poključska soteska, Martuljek, Vrata, Tamar, pet števecv na Primorskem (CLLD JA TRAIL): Mangartsko sedlo, Strmec, Log pod Mangartom, Lepena, planina Kuhinja in 10 števecv (sredstva 56. člena Zakona o Triglavskem narodnem parku): štiri v Vratih, dva v dolini Zadnjice, v Krmi, na Konjščici, Vojah, Blatu in pri Črnem jezeru. V dolini Vrata smo sistem dopolnili še s števcem prometa. Analize zbranih podatkov, nabora ukrepov in smernice bodo združeni v metodologijo za spremljanje obiska na območju Triglavskega narodnega parka. Zbrani podatki se bodo

uporabili za nadaljnje usmerjanje obiska, izobraževanje, ozaveščanje in druge ukrepe, vezane na usmerjanje obiska.

Pri projektih CLLD v sklopu Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (projekti INTERKULT, SMER TNP in JA TRAIL) je posebna pozornost namenjena predvsem usmerjanju obiska z visokogorja in občutljivih območij Triglavskega narodnega parka na obrobje narodnega parka in v zaledje zavarovanega območja z urejeno infrastrukturo, ki lahko preneseta večje obremenitve. Poglavitni cilj projektov je varovanje narave in habitatov oziroma geobiodiverzitete v najširšem pomenu ter ustvariti podlage za oblikovanje inovativnih (naravi prijaznih) turističnih proizvodov. ♦

NOVA USMERJEVALNA
TABLA PRI SLAPU
PERIČNIK

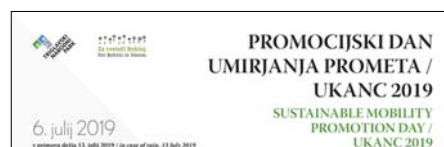
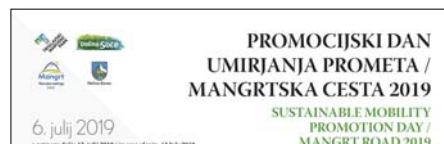
OBISKOVALCI SO POZITIVNO SPREJELI PROMETNI REŽIM

BESEDILO • *Majda Odar*

Mangartsko cesto, ki velja za eno najlepših panoramskih cest v Triglavskem narodnem parku, in Ukanc, ki je s slapom Savica eno najlepših in najbolj obiskanih območij v Bohinju, so obiskovalci prvo soboto v juliju, lahko doživeli okolju prijazneje. Osrednji namen akcije je bil prepoznati prednosti umirjanja prometa, ki omogoča obiskovalcem lepše doživljanje in ima manj negativnih vplivov na naravo. Spremenjen prometni režim z brezplačnim javnim prevozom so številni obiskovalci na sončno soboto sprejeli zelo pozitivno.

Z organiziranim brezplačnim javnim prevozom iz Loga pod Mangartom (650 metrov nadmorske višine) do kočne na

Mangartskem sedlu (1900 metrov nadmorske višine) in nazaj se je na tega dne med 6. in 19. uro pripeljalo več kot 600 obiskovalcev. Spremenjen prometni režim so pozdravili kolesarski navdušenci, tega dne se jih je po Mangartski cesti povzpelo nekaj manj kot 200. Obiskovalci so se z osebnimi vozili lahko pripeljali le do Mlinča (odcep za Mangartsko cesto) oziroma do osrednjega parkirišča v Logu pod Mangartom. V Bohinju pa so se obiskovalci z osebnimi vozili lahko pripeljali do osrednjega parkirišča na križišču v Ukancu, od tam je bilo nadaljevanje poti mogoče le z organiziranim brezplačnim prevozom, brezplačnim taksijem, peš, s kolesom ali kočijo. V Bohinju se je z brezplačnimi organiziranimi prevozi pripeljalo okoli 2500 potnikov, ob tem je bilo še 1049 obiskoval-

cev, ki so se odločili za brezplačni prevoz z ladjo. Pohvalno je predvsem, da je veliko obiskovalcev pustilo svoje avtomobile na parkiriščih v Bohinjski Bistrici in za obisk Ukanca uporabilo organizirani prevoz, in da je bilo med obiskovalci veliko kolesarjev in pohodnikov.

Osrednji namen brezplačnih prevozov v dolino Vrata je bil nadaljevati lanskoletne dejavnosti ter vpeljevati javni prevoz, ki omogoča obiskovalcem lepše doživljanje in ima manj negativnih vplivov na naravo.

Za organiziran brezplačni prevoz iz Mojstrane v Vrata in nazaj se je v osmihih dneh avgusta (sobote, nedelje in praznik 15. avgusta) odločilo 2894 obiskovalcev. Odzivi udeležencev so bili pozitivni, saj se javnost zaveda prednosti, ki jih tovrstni režim prinaša naravi in pohodnikom.

Izvedba vseh promocijskih dogodkov na področju trajnostne mobilnosti ne bi bila mogoča brez konstruktivnega in tesnega sodelovanja z lokalno skupnostjo ter številnimi društvi, podjetji, posamezniki in drugimi. Za sodelovanje se vsem iskreno zahvaljujemo. Upravljalci in deležniki smo z organizacijo dejavnosti za umirjanje prometa pridobili pomembno izkušnjo za upravljanje občutljivih naravnih okolij ter za uvajanje nadaljnjih korakov na področju sodobnih prometnih režimov v najbolj obiskanih delih Triglavskega narodnega parka. •

VRATA / PERIČNIK 2019

BREZPLAČNO PARKIRAJ IN UPORABI AVTOBUS

FREE PARK AND RIDE

FREE P + R
 10. - 11.8.2019 | 15. - 18.8.2019 | 24. - 25.8.2019

Učvrstimo novo trajnostno priložnostalnega turizma kot priložnost obnove kulture in naravnih vrednot tega kraljevega okolja. Upo se naši predniki, ne stajajo ob strani zavezave med turisti, potniki in našim okoljem.

ODGOVORNI TURIZEM JE ZDAJ PRILIKOVNOST NAŠE GENERACIJE.

- pri
- kolesom
- s **BREZPLAČNIM** avtomobilnim prevozom.

Učvrstimo v dolini varnost narave in kulture krajine.

Prednost del viden pri ustvarjanju aktivne prihodnosti: ne spoznavajo brezplačno in splošno dostopni okolijski obliki prevoza.

Zato vam priporočamo, da priložnostno turizem in naravo **BREZPLAČNIM** parkirišč v Mojstrani se v dolini Vrata odpravite

RESPONSIBLE TOURISM IS NOW THE OPPORTUNITY OF OUR GENERATION.

- to do
- with **FREE bus**.

Julian Alps are perfect for enjoying the precious natural and cultural landscape and scenery. Become a part of the vision of creating green future and use one free transport means that are friendly to the environment.

Therefore we recommend you to park your vehicle in one of the **FREE car parks** in Mojstrana and go to the Vrata valley.

• on foot
• to do
• with FREE bus.

VARUJMO NARAVO IN KULTURNO RAZNOLEKOST DOLINE VRATA. ZMAJŠUJMO MOTORSKI ROMET V ALPSKIH DOLINAH IN ZARADI BOLJŠE TRAJNOSTNE OBISKA DOLINE UPORABIMO JAVNI PREVOZ.

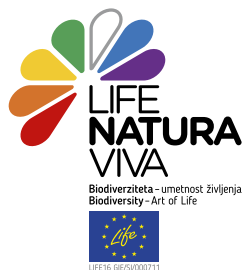
LET US PROTECT THE NATURE AND BIODIVERSITY OF THE VRATA VALLEY AND REDUCE MOTORIZED TRAFFIC VOLUMES IN ALPINE VALLEYS. THIS WAY WE WILL IMPROVE OUR EXPERIENCE.

SKUPNOST ŠOL BIOSFERNEGA OBMOČJA JULIJSKE ALPE 2019/20

BESEDILO • *Majda Odar • Nina Rimahazi*
FOTOGRAFIJE • *arhiv TNP*

OSNOVNA ŠOLA GORJE

Javni zavod Triglavski narodni park nadaljuje dejavnosti za šole, ki so povezane v Skupnost šol Biosfernega območja Julijske Alpe. Vanjo je zajetih 38 osnovnih in podružničnih šol ali 7000 učencev in njihovih učiteljev. Osrednje tematike skupnega sodelovanja so ohranjanje biodiverzitet, trajnostni razvoj in skrb za naše izjemno območje Julijskih Alp. Cilj delovanja Skupnosti je povezati prihodnje nosilce trajnostnega razvoja z upravljavcem zavarovanega in biosfernega območja.

Javni zavod Triglavski narodni park je nove pridobitve uradno predstavil in jih Osnovni šoli Franceta Bevka Tolmin predal 6. novembra, Osnovni šoli Gorje pa 7.

novembra 2019. V letu 2020 se bodo dogodki zvrstili tudi na drugih 36 osnovnih šolah (matičnih in podružničnih).

Dogodka sta bila hkrati tudi praznovanje prvega rojstnega dne Skupnosti šol Biosfernega območja Julijske Alpe. Sto šestdeset otrok iz tretjega, četrtega in petega razreda Osnovne šole Tolmin in 56 otrok iz četrtega in petega razreda Osnovne šole Gorje je na dogodku skupaj s sodelavci in direktorjem Triglavskega narodnega parka mag. Janezom Rakarjem, ravnateljem Osnovne šole Tolmin Vladimirjem Mavrijem, ravnateljico Osnovne šole Gorje Mojco Brejc, podžupanom občine Tolmin Tomažem Štenklerjem, županom Občine Gorje Petrom Torkarjem, predsednico Nacionalnega odbora Unesco MAB dr. Rosano Cerkvnik in generalno sekretarko nacionalne komisije za Unesco Marjutko Hafner spoznavalo nove pridobitve Skupnosti.

Skupnost šol Biosfernega območja Julijske Alpe (Unesco MAB) je prva tovrstna povezava osnovnih šol in upravljavka zavarovanega območja v tako velikem obsegu – in na tako izredno pomembnem območju, kot sta Triglavski narodni park in Biosferno območje Julijske Alpe (Unesco MAB). S pridružitvijo v šolskem letu 2018/19 so učitelji in šolarji sprejeli zavezo k odgovornemu odnosu do narave in kulturne dediščine. S tem so pridobili tudi vrsto izobraževalnih vsebin, ki jih posebej za te šole pripravlja Javni zavod Triglavski narodni park. Lansko šolsko leto se je izobraževalnih dejavnosti Javni zavod Triglavski narodni park udeležilo več kot 5200 otrok. Za učitelje in ravnatelje so bila pripravljena različna srečanja in strokovni ekskurziji. Dejavnosti pomenijo nadstandard, saj so za učence in učitelje v celoti brezplačne in poglobljeno izobraževalne.

Biosferno območje zajema občine Bled, Bohinj, Bovec, Gorje, Jesenice, Kobarid, Kranjska Gora, Radovljica, Tolmin in Žirovnica. Biosferna območja so namenjena ohranjanju ekosistemov in njihove biotske

raznovrstnosti ter spodbujanju trajnostnega razvoja ob udeležbi in sodelovanju lokalnega prebivalstva.

Podrobneje o letošnjih novostih

V šolskem letu 2019/20 je vsaka šola članica Skupnosti šol prejela visoko gredo, pripravljeno za sajenje, interaktivno infotočko Skupnosti šol Biosfernega območja Julijske Alpe in dostop do Triglavske zakladnice – nove spletne platforme, vsak učenec pa novo številko otroškega časnika.

Z vsemi dejavnostmi in orodji želimo šolam ter njihovim učencem ponuditi čim več priložnosti, da spoznavajo Triglavski narodni park ali širše Biosferno območje.

To znanje bomo utrdili na novi spletni platformi Triglavska zakladnica. Učenci bodo tudi na vsaki izmed šol vrteli gumb na interaktivni infotočki in se preskusili v reševanju ugank na njej. Interaktivna infotočka je večja tabla, ki prikazuje zemljevid Biosfernega območja Julijske Alpe. Uganke opisujejo 44 označenih znamenitosti celotnega območja in omogočajo, da učenci na zanimiv način spoznavajo znamenitosti Biosfernega območja Julijske Alpe.

Spletna Triglavska zakladnica pa je osnovno orodje za komunikacijo med šolami članic Skupnosti šol in Javnim zavodom, polna je vsebin na temo Triglavskega narodnega parka in biodiverzitete, obvešča aktualnih dogodkih in podobno. Učitelje seznanja z novostmi in dogodki ter jim ponuja učne pripomočke, z uporabo katerih lahko obogatijo in popestrijo pouk.

Izkazalo se je, da so učitelji na šolah kot učni pripomoček spoznali tudi časnik Skupnosti šol Triglavskega narodnega parka, ki ga bodo letos (tako kot lani) prejeli prav vsi učenci Skupnosti šol.

Prav tako bo ponovno organiziran tudi poletni tabor, ki je prvič potekal julija 2019 v Trenti, in se ga je udeležilo 24 mladih. ♦

UDELEŽENCI POLETNEGA TABORA TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA 2019 V TRENTI

OSNOVNA ŠOLA FRANCETA BEVKA TOLMIN

VISOKE GREDE PRI OSNOVNI ŠOLI TOLMIN

NADZORNIKU IZ ZDA K SRCU PRIRASLE JULIJSKE ALPE

BESEDILO • Ana Marija Kunstelj

FOTOGRAFIJA • arhiv Narodnega parka Kratersko jezero

John Duwe je v kratkem času letos že tretjič obiskal Slovenijo. Ranger v severnoameriškem narodnem parku Kratersko jezero (Crater Lake) podobno kot velika večina Američanov v svojem vsakodnevem življenju ni velikokrat slišal za Slovenijo, če pa že, mu to ime ni sprožilo kakšne posebne asociacije. Tako je bilo do leta 2017, ko sta Narodni park Kratersko jezero in Triglavski narodni park podpisala sporazum o sodelovanju: izmenjavi dobrih praks in medsebojni pomoči pri različnih projektih. Takrat je John Duwe skupaj s svojimi sodelavci prvič prišel v Slovenijo in spoznal naš edini narodni park (tudi v zvezni državi Oregon, kjer leži Narodni park Kratersko jezero, je to edini narodni park, že samo ta zvezna dr-

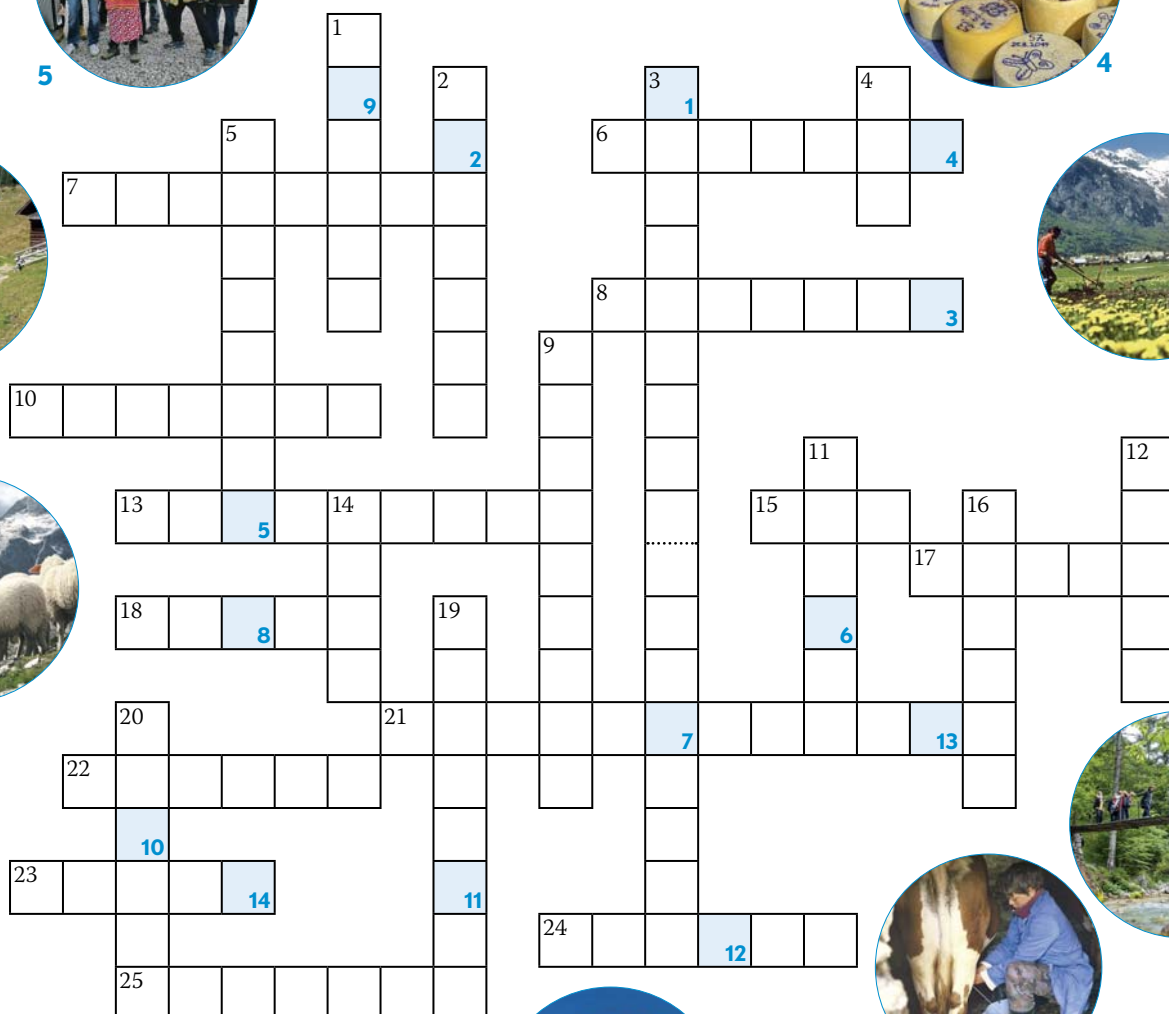
žava pa je kar desetkrat večja od Slovenije!). Triglavski narodni park je vse zelo navdušil – ne le naše osupljivo lepe Julijske Alpe, pač pa tudi slovenski način varovanja narave, ki se v marsičem zelo razlikuje od ameriškega. Med najbolj navdušenimi je prav John Duwe, ki v Kraterskem jezeru skrbi za naravovarstveno vzgojo in večino časa posveča mladini. In njegova naslednja obiska v letih 2018 in 2019 sta bila namenjena njegovemu sodelovanju na posebnem dogodku, namenjenem mladini, ki ga je letos veleposlaništvo Združenih držav Amerike v Sloveniji v sodelovanju s Triglavskim narodnim parkom in drugimi institucijami organiziralo že četrto leto. To je GeoBioBlitz: dva dni približno 30 mladih s pomočjo različnih strokovnjakov raziskuje določen del narave: geologijo in biotsko raznolikost travnikov, gozdov, voda. John Duwe je sodeloval kot predstavnik pobratenega parka iz Združenih držav leta 2018 v Trenti, ko so raziskovali pomen oprasovalcev in letos med drugim tudi v Bohinju, ko so bile tema raziskovanja invazivne živalske in rastlinske vrste. Novi učni prijemi, izmenjave izkušenj dela z mladimi in možnost primerjave načina dela z mladimi so obogatili vse sodelujoče, ne le strokovnjake, ki svoje znanje podajajo mlajšim generacijam, ampak tudi mlade raziskovalce.

John Duwe je v letošnjem kratkem obisku v Sloveniji spoznal tudi nekatere od šol iz novoustanovljene Skupnosti šol Biosfernega območja Julijske Alpe in učence navdušil za radovedno raziskovanje narave v svoji okolici: »Globoko v sebi ima večina ljudi rada naravo. Slovenski otroci imajo srečo, saj imajo gore, gozdove, jezera, travnike in morje – vse to lahko raziskujejo. Moje sporočilo je: nikoli ne prenehajte raziskovati. Še naprej iščite povezave med zgodovino in naravo Slovenije in ošalega sveta. Odkrijte, v čem je vaš prostor poseben!«

In njegova želja, da se vrne? Seveda, rad bi osvojil vrh Triglava! ♦

NAGRADNA KRIŽANKA

PRIPRAVILA • Maja Fajdiga Komar
FOTOGRAFIJE • arhiv TNP

VODORAVNO: 6. gora na Komni, v kateri so skriti zakladi, 7. reka, ki teče skozi Staro Fužino, 8. z njo so nekoč na hrbtu nosili torvor, 10. vrsta železove rude, 13. divja žena z nazaj zasukanimi nogami, 18. glavni junak zgodb Josipa Vandota, 21. gorski, rudarski škrat, 22. čin, čin, čin Drežnica, kje so ..., 23. posušena trava druge košnje, 24. značilna gorenjska jed iz koruzne ali ajdove moke, 25. bohinjska koruza.

NAVPIČNO: 1. topilnica železa, 2. območje v gorah brez gozda, kjer se pase živina, 3. muzejsko urejena domačija v Zgornji Radovni, 5. maskirani koledniki v Zgornji Bohinjski dolini, 9. pašna planina v Bohinju, 12. domača žival, 16. slovenska praznična sladica iz kvašenega testa, 19. vas pod Krnom z značilnimi puštnimi šemami, 20. pikantni bohinjski mehki sir. ♦

GESLO: Označene črke vnesi v polja in ob pravilni rešitvi boš dobil ime planine v primorskem delu Triglavskega narodnega parka.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----

Rešitev nagradne križanke pošljite do 31. januarja 2020 na naslov: Triglavski narodni park, Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled. Ne pozabite napisati svojega naslova. Med prejetimi rešitvami bomo izžrebali 5 nagrajencev.

SIMBOL KAKOVOSTI, TRADICIJE IN SOŽITJA Z NARAVO

BESEDILO • Vesna Stanič

Območje Triglavskega narodnega parka in Biosfernega območja Julijske Alpe je največji naravni biser Slovenije, ki navdihuje s svojimi naravnimi in kulturnimi znamenitostmi ljubitelje narave in raziskovalce neokrnjene narave. Z znakom kakovosti Triglavskega narodnega parka želimo doseči, da bi se bogaštvo narave in kulture ohranjalo in razvijalo v sozvočju s trajnostnim razvojem in naravovarstvenimi smernicami.

Julijske Alpe. Prizadevanja, da ponudnikom omogočimo izpostavljenost, kot si jo njihovo delo in prispevek k ohranjanju Triglavskega narodnega parka zaslužita, smo z edinstvenim sistemom certificiranja uresničili tako, da bodo ponudniki svoj čas in energijo še najprej lahko usmerjali predvsem v kakovost in s kar najmanjšim vložkom časa ohranjali certifikat znak kakovosti Triglavskega narodnega parka.

Ekološke turistične kmetije, turistični ponudniki, izdelovalci domače obrti, zaščitene in ekoloških pridelkov in izdelkov, rejci avtohtonih pasem domačih živali, nabiralci in pridelovalci zelišč na območju Triglavskega narodnega parka in Biosfernega območja Julijske Alpe, ki ustvarjajo dodano vrednost na področju kakovosti, so prejemniki različnih znakov kakovosti glede na dejavnost, ki jo opravljajo. Tako lahko s temi znaki, ki ustrezajo kakovosti na geografskem območju parka, brez dodatnih stroškov in s kar najmanjšim časovnim vložkom pridobijo znak kakovosti Triglavskega narodnega parka.

Ljubitelji narave in raziskovalci naravnih lepot ob množici certifikatov in znakov vse težje izbirajo tisto pristno in najboljšo kakovost. S povezovanjem različnih certifikacijskih sistemov, ki že delujejo na območju Triglavskega narodnega parka in Biosfernega območja Julijske Alpe, povezujemo obstoječe znake kakovosti in jim dajemo večjo prepoznavnost in veljavnost. ♦

Zaradi kakovosti varstva narave, ohranjanja narave, biodiverzitete in ohranjanja kulturne dediščine je naša prednostna naloga, da tistim, ki s svojimi dejavnostmi na najvišji ravni prispevajo k ohranitvi pristnosti in kakovosti edinega slovenskega narodnega parka, podeljujemo status certificirane kakovosti Triglavskega narodnega parka.

Javni zavod Triglavski narodni park s tem namenom podeljuje certifikat znak kakovosti Triglavskega narodnega parka. Ta označuje območja, objekte, izdelke, blago in storitve, ki predstavljajo območje izvora in kakovost prehranskih izdelkov, izdelkov domače in umetne obrti, gostinsko-turistične in druge javne ali zasebne storitve na območju občin Triglavskega narodnega parka in Biosfernega območja

VEČ O ZNAKU
KAKOVOSTI NAJDETE
NA SPLETNI STANI
TRIGLAVSKEGA
NARODNEGA PARKA.

SODELOVANJE Z NARAVNIM PARKOM JULIJSKO PREDGORJE

BESEDILO • *Mojca Smolej*
FOTOGRAFIJA • *arhiv TNP*

Javni zavod Triglavski narodni park sodeluje z Naravnim parkom Julijsko predgorje od njegove razglasitve leta 1996, torej več kot dvajset let. Povezanost med parkoma je iz leta v leto bolj celostna in združuje tako zaposlene kot deležnike in partnerje obeh parkov.

Leta 2009 je Federacija Europarc uradno razglasila novo obliko čezmejnega sodelovanja – Ekoregijo Julijske Alpe, ki zajema tudi Biosferno območje Julijske Alpe Unesco MAB. V letu 2016 št. parka kot prvo čezmejno območje pridobila listino za trajnostni turizem za čezmejno Ekoregijo Julijske Alpe. Obnovitev listin je potrebna vsakih pet let in v letu 2020 bomo gostili verifikatorje Federacije Europarc za obnovo obeh listin.

Da je naše skupno delo jasneje opredeljeno, smo leta 2018 podpisali novo vizijo sodelovanja, v letošnjem letu pa bomo potrdili čezmejni petletni akcijski načrt za obdobje od leta 2020 do 2024.

Načrtovane dejavnosti potekajo usklajeno. Med njimi je tudi letno srečanje čezmejnih območij pri Federaciji Europarc, ki je letos potekalo na Finskem, v narodnem parku Oulanka, in skupni Forum listine za trajnostni turizem, ki je novembra 2019 potekal v Zeleni hiši TIC Kobarid.

Naše sodelovanje je od vsega začetka povezano z Biosfernim območjem Unesco MAB. Naravni park Julijsko predgorje je bil skupaj z enajstimi občinami leta 2019 razglašen za območje Julijske Alpe Italija Unesco MAB. Skupni cilj prihodnjega obdobja je začeti postopek razglasitve čezmejnega Biosfernega območja Julijske Alpe Unesco MAB.

Zgodbo o sodelovanju, partnerstvu in velikem prijateljstvu vedno radi predstavljamo ter jo še z večjim veseljem in zavzetostjo nadgrajujemo. Vabimo vse, ki vas zgodba zanima ali bi želeli naše partnerje поблиže spoznati, da nas spremljate na naši spletni strani www.tnp.si ali pa nas obiščete na katerem od čezmejnih dogodkov v letu 2020. ♦

DA BI POSTALI VIDNEJŠI TUDI SLEPIM IN SLABOVIDNIM

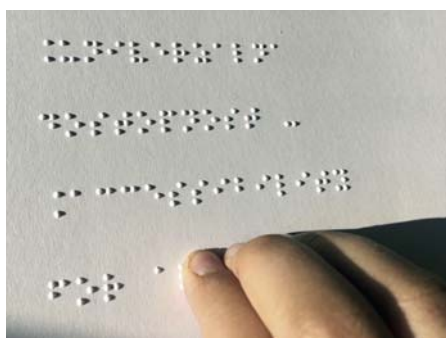
BESEDILO • *Marjeta Albinini*
FOTOGRAFIJI • *Simon Bajt* • *Jera Rak*

Javni zavod Triglavski narodni park želi prostor parka in svoje delo približati tudi slepim in slabovidnim. V ta namen smo lani pripravil projekt *Dostopnost za vse / Accessibility for All*, ki ga sofinancira Veleposlaništvo Združenih držav

Amerike v Sloveniji. Načrtovane so nekatere prilagoditve na področju informiranja, tudi prilagoditev spletne strani www.tnp.si, ter različni dogodki, s čimer z malimi koraki stopamo naproti obiskovalcem z belo palico.

Spomladi je bil na Bledu izpeljan dobro obiskan seminar *Univerzalna dostopnost*, na njem so bile predstavljene splošne teme o slepoti in slabovidnosti ter več primerov dobre prakse. Sodelovali so predstavniki Medobčinskega društva slepih in slabovidnih iz Nove Gorice, Slovenskega etnografskega muzeja ter Knjižnice Blaža Kumerdeja Bled. Med govorce štala tudi naravovarstveni nadzornik iz pobratenege Narodnega parka Kratersko jezero iz ameriške zvezne države Oregon ter Sabina Dermota, ki je odkrito spregovorila o svojem življenju.

Kot posledica seminarja štala jeseni v sodelovanju z omenjenim društvom potekala še dva zanimiva in poučna dogodka. Septembra je Javni zavod Triglavski narodni park s tipno-zvočno predstavitvijo narave alpskega sveta sodeloval na srečanju slepih in slabovidnih planincev Slovenije na Kaninu, novembra pa smo se s člani Medobčinskega društva slepih in slabovidnih iz Nove Gorice srečali v Informacijskem izobraževalnem središču Triglavskega narodnega parka Dom Trenta. Skupaj smo se sprehodili po središču in bili pozorni na primernost objekta, razstav in samega vodenja za obiskovalce z motnjami vida; to so bile tudi sicer teme še kako koristnega srečanja. ♦

U.S. Embassy
Ljubljana

Navedene dejavnosti so bile delno sofinancirane s sredstvi Ministrstva za notranje zadeve Združenih držav Amerike. Mnenja, ugotovitve in sklepi, navedeni pri dejavnostih, so avtorski in ne izražajo nujno mnenja ministrstva.

These events were partly funded by a grant from United States Department of State. The opinions, findings and conclusions stated herein are those of the authors and do not necessarily reflect those of the United States department of State.

KRATKE NOVICE

BESEDILO PRIPRAVILI • *Sanja Behrič • Katja Gregorič • Aleš Zdešar*
 FOTOGRAFIJE • *Sanja Behrič • Katja Gregorič • Aleš Zdešar*

ŠTIRIINDVAJSET UR RAZISKOVANJA V PARKU

Konec maja smo v sodelovanju z Nacionalnim inštitutom za biologijo in Biotehničkim centrom Naklo v sklopu projekta Nat2Care organizirali dogodek »24 ur raziskovanja v dolini Trente«. Dogodka so se udeležili dijaki in študentje naravovarstva Biotehniškega centra Naklo in raziskovali površinske vode, hrošče, ptice, vretenčarje in rastlinstvo. Z učenci smo obiskali alpski botanični vrt Juliana in določevali rastline z interaktivnimi ključi ter v Zadnji Trenti popisali spomladanske vrste rastlin. V Krajcarci smo izpeljali kemične analize vode in določevali vodne nevretenčarje. Spoznali smo načine izvajanja monitoringa hroščev in v okolici informacijskega središča pregledali prej nastavljene talne pasti ter določili ujete vrste. Ob Soči smo popisovali tudi ptice in z naravovarstvenim nadzornikom opazovali divjad. V večernih urah nam je ornitolog Davorin Tome pripravil zanimivo predavanje o metodah monitoringa ptic, obiskali pa smo tudi infotočko o alpskem kozličku (*Rosalium*) in spoznali vlogo saproksilnih hroščev v naravi.

SODELOVANJE Z EVROPSKIMI PARKI

Zaposleni **Narodnega parka Snowdonia iz Velike Britanije** so na strokovni izmenjavi sodelavcev Javnega zavoda Triglavski narodni park seznanili z delovanjem parka, načrtom upravljanja, prednostnimi nalogami in izzivi, s katerimi se srečujejo pri upravljanju parka. Med drugim so predstavili naziv »rezervat temnega neba«, dejavnosti za usmerjanje obiska, saj obišče najvišji vrh Snowdon na leto več kot 600 000 obiskovalcev, ter vpeljevanje gozdne paše v gozdni rezervat Coed Ganllwyd – s tem naj bi med drugim preprečili razraščanje tujerodnih vrst, predvsem rododendrona.

Na strokovni izmenjavi v Naravnem parku Taunus so nemški kolegi predstavili izkušnje iz umirjanja prometa, urejanja gorskega kolesarjenja, upravljanja informacijske infrastrukture ter sanacije degradiranih območij. Nemška delegacija pa je na vrnitvenem obisku spoznala upravljanje Triglavskega narodnega parka in si ogledala ureditve na terenu.

POHODNIŠKA POT JULIANA ETAPA 6: GORELJEK-STARA FUŽINA

POVZETO PO • www.outdooractive.com
FOTOGRAFIJA • Aleš Zdešar

Pohodniška pot Juliana je krožna daljinska pohodniška pot, dolga 270 kilometrov, ki poteka po dolinah, čez prelaze, ob rekah in jezerih. Razdeljena je na 16 dnevnih etap, dolgih povprečno 17,5 kilometra.

Ljubljanska cesta 27
SI-4260 Bled, Slovenija
www.tnp.si

Etapa 6 poteka skoraj v celoti po Triglavskem narodnem parku in se začne pri Šport hotelu na Goreljku na Pokljuki. Delno obkroži šotno barje Goreljek in prečka številne pašnike. Za planino Spodnji Goreljek se pot spusti do znanih bohinjских vasi Gorjuše in Koprivnik. Na poti je tudi Vodnikov razglednik – panoramska točka, ki ponuja razgled na celotno Zgornjo Bohinjsko dolino, Bohinjsko jezero ter na venec gora nad jezerom. Od cerkve sv. Marjete v vasi Jereka vodi pot skozi vasi Bohinjska Češnjica, Srednja vas in Studor. To so stare bohinjские vasi, kjer se danes ukvarjajo s turizmom, kmetijstvom in gozdarstvom. V cerkvi sv. Martina v Srednji vasi poteka vsako poletje festival klasične glasbe. Etapa se konča v vasi Stara Fužina, ki je znana tudi po bližnjih koritih Moštnice, Planšarskem muzeju ter kot izhodišče za pot na Triglav in druge vrhove Julijskih Alp.

Do izhodišča na Goreljku se iz Bohinjske Bistrice lahko poleti (od sredine junija

do sredine septembra) pripeljemo z brezplačnim avtobusom Hop-on Hop-off Pokljuka, ki je sofinanciran v sklopu projekta VrH Julijcev. Pozimi (od začetka smučarske sezone do začetka marca) vozi do Goreljka SKI BUS. Avtobusa Hop-on Hop-off in SKI BUS povezujejo dolinske vasi Bohinja z visoko kraško planoto Pokljuko. V poletnih mesecih vozi do Goreljka tudi avtobus z Bleda (modra linija, ki povezuje Za-

sip, Bled, Gorje, Vintgar, Krnico, Zatrnik in Pokljuko ter je krožna). Do vasi Koprivnik in Gorjuše je organiziran javni prevoz v obdobju šolskega pouka. Končna točka etape 6, Stara Fužina, je z rednimi avtobusnimi linijami povezana s preostalimi naselji v Bohinju.

Več informacij o voznih redih je na voljo na spletnih straneh www.bohinj.si in www.arriva.si.

VIR: GURS, DPK250 (2008)

IZHODIŠČE: Šport hotel, Goreljek
CILJ: Center Triglavskega narodnega parka Bohinj, Stara Fužina
TEŽAVNOST: srednje zahtevna pot
TRAJANJE: 5 ur
VIŠINSKA RAZLIKA: 313 m vzpona, 1038 m spusta
PODROBNEJŠI OPIS:

